

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2015

Magdalena Rechová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Česká republika a režimy porušující lidská práva:
případové studie vztahu ČR ke Kubě, Bělorusku a Číně**

Magdalena Rechová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra Politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program: Politologie

Studijní obor: Politologie

Bakalářská práce

**Česká republika a režimy porušující lidská práva:
případové studie vztahu ČR ke Kubě, Bělorusku a Číně**

Magdalena Rechová

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph.D.

Katedra Politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a pouze za použití uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2015

.....

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, Ph.D. a PhDr. Martině Ponížilové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, připomínky a vynaložený čas. Zároveň děkuji i všem ostatním pedagogům a pracovníkům Západočeské univerzity v Plzni za získání všech odborných znalostí při studiu.

Samozřejmě děkuji i mým rodičům a známým za podporu během mého studia.

Obsah

1	Úvod	7
1.1	Nedemokratický režim	8
1.2	Lidská práva a práva politická a občanská	10
2	Československá a česká zahraniční politika.....	11
2.1	Vývoj československé zahraniční politiky před rokem 1989.....	11
2.2	Vývoj zahraniční politiky po roce 1989 – do současnosti.....	12
2.3	Lidskoprávní dimenze české zahraniční politiky	16
3	Vývoj Čínské lidové republiky.....	21
3.1	Situace v Číně od 90.let.....	22
3.2	Vztah České republiky k Číně	23
3.2.1	Vztah ČR a Číny z pohledu prezidenta republiky	24
3.2.2	Vztah parlamentních politických stran ČR.....	26
3.2.3	Ministerstvo zahraničních věcí ČR.....	28
3.2.4	Vztah ČR v rámci EU a jiných organizací.....	29
3.2.5	Lidskoprávní a ekonomické zájmy	30
4	Kuba	31
4.1	Vývoj země.....	32
4.2	Situace na Kubě dnes.....	33
4.3	Vztah České republiky ke Kubě	34
4.3.1	Z pohledu Ministerstva zahraničních věcí	34
4.3.2	Vztah prezidenta ČR.....	37
4.3.3	Vztah parlamentních politických stran ČR.....	38
4.3.4	Vztah ČR ke Kubě v rámci organizací	40
4.3.5	Rozpor mezi lidskoprávními a ekonomickými zájmy	42
5	Bělorusko.....	44
5.1	Vývoj Běloruska	44
5.2	Situace v Bělorusku dnes.....	46
5.3	Vztah České republiky k Bělorusku	47
5.3.1	Z pohledu Ministerstva zahraničních věcí	48
5.3.2	Vztah prezidenta ČR k Bělorusku	49

5.3.3	Vztah parlamentních politických stran ČR.....	50
5.3.4	Vztah ČR k Bělorusku v rámci organizací	51
5.3.5	Rozpor mezi lidskoprávními a ekonomickými zájmy.....	53
6	Závěr.....	54
7	Seznam použitých zdrojů	57
8	Resume	65

1 Úvod

Tématem mé bakalářské práce je Česká republika a režimy porušující lidská práva: případové studie vztahu ČR ke Kubě, Bělorusku a Číně. Toto téma jsem si vybrala proto, že mě zaujalo a také proto, že i Česká republika měla v historii s podobným režimem zkušenosti. Ve své bakalářské práci se budu zabývat třemi výše uvedenými zeměmi, které mají podobné zkušenosti s komunistickým režimem a s potlačováním lidských práv stejně jako Česká republika, která se s těmito negativními skutečnostmi setkávala v minulosti.

Práci rozdělím na část teoretickou a empirickou. V teoretické části práce představím pojmy jako nedemokratický režim a lidská práva a práva občanská a politická. Dále se budu zabývat vývojem koncepcí české zahraniční politiky, konkrétně postojem České republiky k lidským právům a režimům porušujícím lidská práva. Ve druhé části práce se budu zabývat těmito třemi výše uvedenými zeměmi, kdy nastíním porušování lidských práv v jednotlivých zemích a dále vztahy ČR. Prioritně se budu zabývat vztahem ČR k uvedeným zemím po roce 1993, jelikož v tomto roce vznikla samostatná Česká republika, do současnosti. Výše zmíněným zemím se budu věnovat z pohledu různých institucí, např. z pohledu ministerstva zahraničních věcí (udržování diplomatických styků či pomoc při zapojení do mezinárodních organizací), také z pohledu nevládních organizací a jejich úlohy materiální a informační podpory demokratické opozice v zemích porušujících lidská práva. Zabývat se budu i pohledem představitelů ČR – prezidentů (současného i minulých – především bývalého prezidenta Václava Havla, který držel zásadový postoj k porušování lidských práv). Dále bych se chtěla věnovat i jiným aspektům zahraniční politiky např. ekonomickému a kulturnímu rozměru. Tedy proč ČR udržuje obchodní vztahy se zeměmi porušujícími lidská práva, i když se snaží proti těmto režimům bojovat. V závěru práce zhodnotím vztah České republiky k ochraně lidských práv.

Cílem mé práce je zjistit do jaké míry je vztah ČR, která se zabývá problematikou porušování lidských práv v nedemokratických režimech, v rozporu s obchodními vztahy s výše uvedenými zeměmi.

V práci využiji empiricko-analytickou studii se třemi případy. Během výzkumu budu používat především publikace, které popisují vývoj zahraniční politiky České republiky a knihy popisující historický vývoj jednotlivých států. Čerpat budu také z internetových stránek (z oficiálních stránek MZV ČR, Vlády ČR), odborných článků či databází a zpráv o zahraniční politice ČR. Z metodologického hlediska využiji metodu komparace.

1.1 Nedemokratický režim

Oproti demokratickým zemím jsou nedemokratické státy systémově založeny (v teorii i praxi) na odmítnutí principů dělby moci, který nahrazují principem jednotnosti státní moci. Instituce jako parlament, vláda apod. plní odlišné funkce od institucí demokratických a jsou zcela podřízeny jednomu mocenskému centru (Kubát 2007a: 198). Nedemokratické režimy se dělí podle autora Gordona Skillinga na totalitní, autoritářské, posttotalitní a sultanistické režimy. Vzhledem k tématu mé práce postačí charakteristika totalitních a autoritářských režimů, jelikož výše zmíněné země lze zařadit pouze do tohoto dělení.

Totalitní režimy jsou systémy politického vládnutí snažící se ovládnout společnost totálně (soukromou i veřejnou sféru). Jejich prostředky jsou přitom mnohdy brutální až teroristické (Friedrich – Brzeziński 1967: 17; Heywood 2008: 49). Totalitní režimy lze dělit z primordialistického a modernistického pohledu. Primordialističtí autoři tvrdí, že totalitarismus tu byl od nepaměti a modernističtí naopak, že je záležitostí moderní společnosti. Primordialismu se zastávají např. K. Popper, E. H. Carr a V. Čermák a modernismu např. G. Sartori, H. Arendt, R. Aron, G. Almond, C. J. Friedrich a Z. K. Brzeziński (Miller – Colemanová – Connolly 1995: 530). Totalitní režimy představím z modernistického pohledu C. J. Friedricha a Z. K. Brzeziňského, protože je to nejpoužívanější a nejznámější definice totalitarismu. Friedrich a Brzeziński charakterizovali, ve svém díle *Totalitarian Dictatorship and Authocracy*, totalitarismus šesti body¹. V zemích

---

¹ Těmito body jsou: 1) monopol na kontrolu prostředků ozbrojené moci, 2) oficiální ideologie, 3) jedna vládnoucí masová strana, 4) monopol na kontrolu prostředků masové komunikace, 5) fyzická i

s totalitním režimem se setkáváme s jednou oficiální státní ideologií (ta obsahuje pro všechny členy společnosti závazné pokyny). Druhým bodem je existence jedné masové politické strany, která je řízena vůdcem. Za třetí je politické straně podřízený systém teroristické policejní kontroly společnosti (využívající moderních metod, včetně psychologických). Dalším bodem je monopolní kontrola všech prostředků masové komunikace (kontrola je prováděna politickou stranou nebo s ní splývajícím státním aparátem). Pátým znakem je monopolní kontrola všech prostředků ozbrojené moci. A šestým znakem je monopolní kontrola a řízení veškeré ekonomické činnosti (Friedrich – Brzeziński 1967: 22). Mezi totalitní režimy lze zařadit politický systém v Číně, který splňuje všechny výše zmíněné body.

Autoritativní režim je pravým opakem totalitního. Autoritativní režim je širokou kategorií. Od totalitního režimu se odlišuje dosahem a rozsahem moci. „Autoritativní režim je politický systém omezeného politického pluralismu, bez propracované a vůdčí ideologie, ale s výraznou mentalitou, bez extenzivní nebo intenzivní politické mobilizace“ (Linz 2000: 159). Občané mají relativní svobodu, když nezasahují do politických záležitostí, režim jim totiž nezasahuje do soukromého života. Mimo politickou moc mohou fungovat i nepolitické subjekty jako např. církve, kulturní instituce a univerzity. V čele režimu bývá jedna osoba či skupina osob. Masová politická strana neexistuje nebo jen omezeně. Dominantním představitelem autoritativních režimů je J. J. Linz. Tento autor vytvořil tři hlavní osy, které vždy odpovídají specifickým charakteristikám režimu, v rámci nichž rozlišil několik typů režimů (Hellová 2010: 152).

Osa limitovaného pluralismu odlišuje charakter a počet institucí, jež se mohou podílet na moci. Osa mobilizace určuje, do jaké míry vyžaduje režim projevení loajality od občanů. Osa ideologie versus mentalita vypovídá o podstatě režimu. Autoritářské režimy spíše než ideologii, uznávají mentalitu (způsob myšlení založený na emocích než racionální myšlení). Na základě těchto

---

psychologická kontrola společnosti pomocí policie využívající teroru a 6) centrální řízení a kontrola ekonomiky.

os rozlišil tři typy autoritarismů. Za prvé osa limitovaného pluralismu, která se ještě dělí na byrokraticko-vojenské režimy a systém organické demokracie. Dále osa mobilizace dělící se na mobilizační postdemokratický autoritarismus, mobilizační postindependentní autoritarismus, rasový a etnický autoritarismus a pretotalitní a defektní autoritarismus. Posledním typem je osa ideologie versus mentality s dělením na posttotalitní autoritarismus (Linz 2000: 173–174). Autoritativní režim je spojován s politickým režimem na Kubě, jelikož zde stát nechce ovládat společnost totálně. Neexistuje zde jedna masová politická strana, vůdce není zbožšťován a společnost není pod permanentní psychickou kontrolou. V zemi je možné i lokálně podnikat.

1.2 Lidská práva a práva politická a občanská

Termín lidská práva začal být projednáván až v minulém století, dříve se hovořilo např. o přirozených právech. Lidská práva vznikla z liberální teorie přirozených práv. V roce 1948 vzešla v platnost *Všeobecná deklarace lidských práv OSN*. Členské státy OSN se tímto zavazují k zajištění a zachování lidských práv a svobod (Miller – Colemanová – Connolly 1995: 256). Téměř všechny státy planety jsou členy OSN, z tohoto pohledu by se mohlo zdát, že všichni dodržují lidská práva. Bohužel pro některé státy je Všeobecná deklarace lidských práv jen papír.

„Lidská práva a svobody jsou bez rozdílu pohlaví, věku, rasy, náboženského vyznání, jazyka, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení nezcizitelná a každý člověk má na ně právo“ (OSN nedatováno: čl. 2). Každý člověk na planetě Zemi má právo na život, svobodu, vzdělání a bezpečnost. Nikdo nesmí být zotročován či jinak omezován. Všichni lidé jsou si před zákonem rovni. Každý stát má povinnost chránit své občany, dopřát jim svobodně rozvinout jejich osobnost a každý stát je povinen zajistit všeobecné blaho a rozvoj demokratické společnosti. Každý občan má právo na svobodný pohyb a svobodně si určovat své bydliště. Každý má právo vlastnit majetek a nikdo ho nesmí být svévolně zbaven. Každý občan má právo na svobodu projevu, shromažďování a volbu zaměstnání (OSN nedatováno: čl. 3, 4,

5, 17, 19, 20, 23). Tato a mnoho dalších práv mají všichni občané, jejichž státy jsou členy OSN.

Jak uvádí Všeobecná deklaráce OSN: „*Nic v této deklaraci nemůže být vykládáno jako by dávalo kterémukoli státu, kterékoli skupině nebo osobě jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů, které by směřovaly k potlačení některého z práv nebo některé ze svobod v této deklaraci uvedených.*“ (OSN nedatováno: čl. 30).

Ve všech třech výše zmíněných zemích docházelo a dochází k porušování lidských práv, utlačování nejen politické, ale i osobní svobody. V případě Číny a Běloruska dochází psychickému i fyzickému teroru obyvatel (procesy proti opozici, zřízení táborů nucených prací).

2 Československá a česká zahraniční politika

2.1 Vývoj československé zahraniční politiky před rokem 1989

V období nedemokracie se Československá zahraniční politika prioritně soustředila pouze na spojenecký svazek se Sovětským svazem a dalšími zeměmi sovětského bloku. Československá zahraniční politika se orientovala hlavně na rozvoj vztahů se Sovětským svazem (záměrným vedlejším účinkem bylo výrazné oslabení vztahů se západními zeměmi). V 70. letech se vládnoucí režim v zemi zaměřoval především na ekonomickou stabilitu a vytváření vysoké životní úrovně² (ve srovnání s ostatními státy komunistického bloku). Když v Evropě začal proces uvolňování mezinárodního napětí (*deténte*), dotklo se to oblasti politických svobod a lidských práv v Československu jen málo. Vládnoucí režim odmítal jakoukoli kritiku a jakýkoli dialog, ať už z řad komunistů či oponentů komunistického režimu. Důkazem toho, byl tvrdý postih hnutí s názvem Charta 77. Podporu jí vyjádřilo mnoho lidí všech politických směrů a náboženských vyznání, kteří požadovali dodržování lidských práv v zemi. Další pozitivní vývoj pro oblast podpory lidských práv v zemi se uskutečnil v roce 1988, kdy vzniká (na základě Závěrečného aktu KBSE z Helsinek) nezávislá iniciativa Československý

---

² Za cenu technologického zaostávání, devastaci životního prostředí a ztrátu konkurenceschopnosti.

helsinský výbor, v němž stanul i bývalý ministr zahraničních věcí a mluvčí Charty 77 – J. Hájek. Antikomunistická společnost se tak začala zaměřovat na demokratickou přeměnu v zemi. Nedůsledné reformy a rozpory v komunistické straně eskalovali v napětí a postupně i v celospolečenskou krizi (v politické, kulturní, hospodářské a duchovní oblasti), která postupně vedla k rozpadu státu (Veselý 2013: 345–347).

Politické režimy ve všech třech uvedených zemích (na Kubě, v Bělorusku a Číně) je možné ztotožnit s totalitním režimem. Česká republika se tedy snaží podporovat takové země, které měly (či mají), stejně jako ona, zkušenosti s negativy komunistického režimu, které jsou spojovány i s potlačováním lidských práv a svobod. Česká republika se s nedemokratickým režimem a potlačováním lidských práv setkala hned několikrát, a to v období diktatur, které proběhly ve 20. století. Proto cítí empatii vůči zemím s podobnými podmínkami. Nejprve se Česká republika setkala s porušováním lidských práv v období Druhé Československé republiky mezi roky 1938–1939³, po druhé v Československé republice došlo k porušování lidských práv mezi lety 1945–1948⁴ a potřetí se ČR setkala s komunistickou problematikou v období 1948–1989⁵ (politické procesy byly namířeny i proti pracovníkům ministerstev (např. proti pracovníkům ministerstva zahraničních věcí, kteří byli neprávem obviňováni a trestáni z vedení protistátních akcí) (Veselý 2013: 337).

2.2 Vývoj zahraniční politiky po roce 1989 – do současnosti

Zahraněční politika Československé respektive České republiky prodělala největší změnu po Sametové revoluci v roce 1989. Původně nesamostatná a politicky podřízená země pod křídly Sovětského svazu se začala výrazně měnit. Po

---

³ Po obsazení pohraničí zavládla v zemi deprese, židé byli pronásledováni. Po Mnichovské krizi 1938 se rozpadl stranický systém. Hlavní politickou stranou se stala Sudetoněmecká strana. Demokracie byla postupně zlikvidována (Cabada 2003: 29-30).

⁴ Po ukončení války se ČSR spojila se SSSR a celá politika se tak posunula doleva. Započalo znárodnění bank, průmyslu (soukromý sektor se zmenšil). Komunistická strana ovládala celou zemi pomocí policie (SNB) a založením Lidových milic. Začátkem roku 1948 KSČ převzala moc, což znamenalo vznik státu jedné strany, totálně ovládaného komunistickou stranou (Vodička 2003: 47- 48).

⁵ Toto období bývá nazýváno „komunistickou diktaturou“ či „totalitou“. V této době bylo Československo součástí východního bloku, členem RVHP a Varšavské smlouvy. Během toho bylo mnoho lidí bezdůvodně uvězněno, internováno, posíláno do koncentračních táborů, či rovnou zavražděno. Ti, kteří s touto dobou nesouhlasili, buď emigrovali, nebo byli aktivní v disentu.

pádu komunismu a změně poměrů v zemi se začalo dařit i tvorbě nových cílů zahraniční politiky, kdy nejvýraznějším bodem bylo zajištění bezpečnosti (odsun sovětské armády a vstup do NATO), zajištění ekonomické prosperity a normalizace vztahů a navázání diplomatických vztahů s ostatními státy (především se státy západní Evropy a USA) (Veselý 2006: 202–210).

Další proměnu zaznamenala zahraniční politika po oddělení České a Slovenské republiky v roce 1993. Česká zahraniční politika byla od té doby velice silně ovlivňována rozložením politických sil v obou komorách Parlamentu ČR a celkovou politikou vlády ČR. Česká zahraniční politika zastupovala zájmy a priority státu, který v mezinárodních vztazích vystupoval z pozice demokraticky, politicky, hospodářsky a sociálně stabilního svobodného státu, který obhajoval principy lidských práv a mezinárodního práva. Právě lidským právům věnovala koncepce české zahraniční politiky zvláštní odstavec. Česká vláda nebrala lidská práva jen jako překážku ekonomickým zájmům, naopak byla přesvědčena, že politický dialog o lidských právech je důležitý pro perspektivnost hospodářských vztahů s ostatními státy (Vláda ČR nedatováno).

Ve funkci ministra zahraničních věcí byl, od roku 1992, Josef Zieleniec a ve své funkci zůstal i po rozdělení země (byl tedy zároveň historicky prvním ministrem zahraničních věcí České republiky). Ministr vystoupil před Poslaneckou sněmovnou s prvním uceleným souhrnem přístupů a úkolů (tzv. vládní koncepce mezinárodní politiky České republiky) české zahraniční politiky, kdy hlavním bodem byly opět bilaterální vztahy se sousedy a vstup do NATO (Zbořil 2010: 341–342).

Česká republika byla přijata do OSN⁶ a stala se i členem Světové obchodní organizace. V roce 1994 byl na summitu NATO schválen program Partnerství pro mír⁷, účast přijala i Česká republika. Roku 1995 se ČR stává členem OECD⁸. V roce 1996 podává Václav Klaus jako premiér ČR žádost o vstup do EU. Také bylo podepsáno mnoho bilaterálních smluv o přátelství a spolupráci. V roce 1997

---

⁶ Již v roce 1945 byla Československá republika členem OSN, ČR vstoupila společně se SR do OSN jako její následovník

⁷ Spolupráce NATO se státy střední a východní Evropy.

⁸ Organizace pro spolupráci a rozvoj.

odchází z postu ministra zahraničí Josef Zieleniec a na jeho místo byl dosazen nestraník Jaroslav Šedivý (Veselý 2006: 211–214). V roce 1998 dochází na základě předčasných parlamentních voleb i k výměně min. zahraničních věcí a do čela úřadu se dostává Jan Kavan (ČSSD). S jeho pomocí byla zpracována první psaná koncepce české zahraniční politiky⁹. Za jeho úřadování došlo k určitému posunu v České zahraniční politice, i když nedošlo k radikálnímu obratu. Prioritou se stal vstup do EU, byla vyzdvížena role OBSE jako nástroje preventivní diplomacie a vzrostla pozornost oblasti zahraniční a rozvojové spolupráci, rozvoj bilaterálních vztahů byl odsunut na „druhou kolej“ (Veselý 2013: 445–446).

Na základě postavení České republiky v evropské i světové politice schválila vláda začátkem roku 1999 *Bezpečnostní strategii České republiky*, která bezprostředně navazovala na koncepci zahraniční politiky – z toho důvodu se také zrychlil ekonomický rozvoj státu, vzrostla jeho sociální stabilita či zajišťování rozvoje demokracie a ochrana lidských práv (Ort 2009: 280). V tomto roce se také Česká republika stala členem NATO (spolu s Maďarskem a Polskem), tím se ještě více upevnilo mezinárodní postavení země. Přijetí do mezinárodních organizací neznamenal pro Českou republiku jen výhodu spolupráce, ale také ji postavilo před nesnadný úkol rozhodování v různých situacích (např. problémy spojené s boji v jihovýchodní Evropě). Ministr zahraničních věcí J. Kavan se však ve svém úřadě neomezil jen na ocenění toho, že zapojením do NATO Česká republika posílila bezpečnost (což bylo hlavní prioritou české diplomacie), ale věnoval se především širším mezinárodním otázkám. Koncepci zahraniční politiky věnoval obraně lidských práv, podpořil činnost Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii za zajištění respektování lidských práv a požadoval i rozpracování mezinárodního práva v tomto směru. Zabýval se i hlavními úkoly OSN, kdy upozornil mimo jiné i na dilema „národní suverenita versus ochrana lidských práv“. Jako další bod v koncepci zdůraznil potřebu zajišťování lidských práv a jejich respektování vládami všech států¹⁰ (Ort 2009: 284–285).

---

⁹ V roce 1993 po rozpadu ČSFR byla koncepce zahraniční politiky nepsaná a neschválená vládou. Místo ní byl brán v úvahu projev ministra zahraničí J. Zieleniece, který vyjádřil svůj postoj k zahraniční politice ČR.

¹⁰ Při tom také zdůraznil, že česká vláda pojala (ve své koncepci zahraniční politiky) lidská práva, jako jeden z hlavních úkolů.

I ke konci svého úřadování na postu ministra zahraničních věcí se J. Kavan věnoval otázce lidských práv. Česká vláda se ujala v Komisi pro lidská práva při OSN iniciativy v přípravě rezoluce o problémech lidských práv na Kubě (ministr zdůraznil podporu plošným ekonomickým sankcím pro tuto nedemokratickou zemi (Ort 2009: 302).

V roce 2002 se stal ministrem zahraničních věcí Cyril Svoboda (KDU-ČSL), který se nechal inspirovat původní koncepcí české zahraniční politiky (z roku 1998) a nechal zpracovat koncepci české zahraniční politiky na léta 2003–2006. Tato koncepce reaguje i na teroristické útoky z 11. září 2001. Mezi základními prioritami bylo začlenění do EU a aktivní činnost v NATO, boj proti terorismu, rozvoj vztahů se sousedními státy a především byl kladen důraz na ekonomickou dimenzi zahraniční politiky či reprezentaci ČR v zahraničí (Veselý 2013: 446). V polovině roku 2004 se Česká republika stala členem EU. Po parlamentních volbách v září roku 2006 se ministrem zahraničí stal nestraníček Alexandr Vondra (vláda však nedostala důvěru poslanecké sněmovny).

Začátkem roku 2007 byla jmenována nová vláda a post ministra zahraničních věcí zaujal, bývalý kancléř prezidenta Václava Havla, Karel Schwarzenberg (za Stranu zelených). V roce 2009 byl na krátký čas vystřídán diplomatem Janem Kohoutem a v roce 2010 se opět vrátil do čela úřadu (nyní již za nově vzniklou stranu TOP 09)¹¹. V roce 2011 byla přijata nová koncepce české zahraniční politiky. V tu dobu již byla ČR členem EU i NATO, proto již v úvodu bylo konstatováno, že byla „úspěšně završena dvacetiletá etapa návratu do Evropy“ (Veselý 2013: 446). Mezi hlavní priority bylo zařazeno: posilování bezpečnosti země, prosazování hospodářských a obchodních zájmů v zahraničí, posilování pozitivního vnímání ČR v zahraničí, rozvoj vztahů se sousedními státy a posilování regionální spolupráce a nově podpora dodržování lidských práv a demokracie ve světě s využitím nástrojů transformační a rozvojové spolupráce a posilování evropské integrace východní a jihovýchodní Evropy (Veselý 2013: 446–447).

---

¹¹ V roce 2013 byl, po pádu Rusnokovy úřednické vlády, opět vystřídán Janem Kohoutem.

V návaznosti na předchozí koncepce (a sounáležitosti k euroatlantické civilizaci) si česká zahraniční politika stanovila hodnoty nezcizitelnosti přirozených lidských práv, principy a normy mezinárodního práva, uplatňování mírových metod a prostředků. K hlavním nástrojům české zahraniční politiky patří bilaterální diplomacie jako součást diplomacie multilaterální, aktivity v NATO, EU, OSN či OBSE a především ekonomické a bezpečnostní zájmy (Veselý 2013: 447).

2.3 Lidskoprávní dimenze české zahraniční politiky

Česká republika rozvíjí svou zahraniční politiku na mnoha úrovních. Uzavírá mezinárodní dohody a bilaterální smlouvy, které jsou v souladu s podporou lidských práv, demokracie či mezinárodní spolupráce. Samotný obsah zahraniční politiky často souvisí s mezinárodní politickou situací ve světě, na tom jaká vláda je u moci v konkrétní zemi, či na tom, jak přátelské nebo chladné jsou diplomatické vztahy s určitou zemí (Zbořil 2010: 397).

Transformační politika je realizována jako součást české zahraniční politiky, která usiluje ovlivnit stav lidských práv, podpořit demokratizační procesy a rozvoj občanské společnosti ve vybraných státech světa. Je realizována v podobě projektů ve spolupráci s neziskovými organizacemi v ČR (např. Člověk v tísni, Arcidiecézní charita Praha) a organizacemi v cílových zemích (Veselý 2013: 469). „V oblasti lidských práv se Česká republika, jako země se zkušenostmi s jejich nedodržováním a porušováním v komunistické éře, zaměřila na země s přetrvávajícím komunistickým režimem či na postkomunistické země s autoritativními režimy jako je Severní Korea, Kuba či Bělorusko“ (Veselý 2013: 469).

Prosazování lidských práv a demokratických hodnot se dlouhodobě řadí mezi priority zahraniční politiky České republiky. V roce 1998 byla sepsána první koncepce české zahraniční politiky (viz výše). Druhá koncepce byla původně brána jako dočasná, trvala však v období let 2003–2006 a kvůli neaktualizaci byla relevantní i v roce 2007¹². Jedním z hlavních bodů v koncepci, byla nezcizitelnost

---

¹² V letech 2006–2011 žádná nová koncepce zahraniční politiky nevznikla.

přirozených lidských práv a ochrana demokratických hodnot v nedemokratických zemích. Na lidská práva se podle dokumentu nesmí nahlížet jako na „jednu z mnoha relativně nezávislých dimenzí zahraniční politiky, ale mělo by se na ně nahlížet jako na ideové východisko této politiky“. Tyto ideje byly podpořeny v období 2000–2002 tzv. Koncepcí české zahraniční politiky v oblasti lidských práv. Koncepce vymezovala základní zásady, cíle a prostředky na ochranu lidských práv. Dále ČR v oblasti diplomacie a mezinárodních vztahů vycházela z různých dokumentů týkajících se lidských práv a podpory demokracie v OSN či ostatních organizací (Bílková 2008: 348–350). V této koncepci se ČR teritoriálně zaměřuje především na tři státy: Barmu, Bělorusko a zejména Kubu¹³. Se všemi zmíněnými realizuje bilaterální a multilaterální spolupráci. Všechny byly prioritní pro oblast transformační spolupráce. Výběr se opíral o zahraničněpolitické zájmy ČR, dobrou znalost prostředí a politického zřízení zemí, či historický dluh vůči obyvatelstvu nedemokratických a zejména komunistických států (Bílková 2008: 353–355). V roce 2008 se pozornost české politické scény přesunula k dvěma lidskoprávním tématům, a to vztahu ke Kubě a k Číně. Podpora vůči Kubě vzrostla o to víc, když byly zrušeny sankce EU proti této nedemokratické zemi. Debata o Číně byla rozpoutána především kvůli vztahu Číny a Tibetu¹⁴ (Bílková 2009: 328).

I v roce 2009 bylo téma lidskoprávní zahraniční politiky velice důležité. Řešení tématu ještě vzrostlo, když Česká republika (v první polovině roku) předsedala v Radě EU, kdy chtěla využít posílení důrazu kladeného na ochranu lidských práv a šíření demokracie na celoevropské úrovni. Hlavní pozornost byla věnována zlepšení spolupráce s nevládním sektorem a podpoře ochránců lidských práv¹⁵ (Bílková 2010: 317–318).

Rok 2010 byl pro českou zahraniční politiku v oblasti lidských práv rokem přehodnocování priorit a způsobu jejich dosahování. Vláda Petra Nečase věnovala lidskoprávní dimenzi zahraniční politiky v Prohlášení vlády samostatný odstavec. Ten prohlašoval, že „Vláda považuje podporu lidských práv a základních svobod

---

¹³ To se projevilo i aktivitou ČR v Radě OSN pro lidská práva, podpora disidentů na Kubě skrze EU, iniciativou na podporu kubánským emigrantům...

¹⁴ Především po vzniku poslanecké Skupiny přátel Tibetu vedenou K. Jacques.

¹⁵ Bohužel chyběla větší politická debata k problematice lidských práv a transformační politiky, což mohlo být způsobeno kumulací unijních a vnitropolitických problémů.

za jedno z profilových témat zahraniční politiky ČR“. A že by se ČR měla nadále zaměřovat na podporu rozvoje občanské společnosti, na obránce lidských práv, svobodu projevu a médií, budování demokratických institucí, či důvěryhodnost mezinárodnímu systému ochrany lidských práv obecně (Bílková 2014: 352). Zároveň schválena nová Koncepce transformační politiky, Česká republika se zaměřila jen na ty státy světa, kde byla lidskoprávní situace nejkritičtější. Pozornost byla věnována především Barmě a částečně Číně, pozornost na Kubu a Bělorusko se zmírnila, jelikož se dočasně zlepšila situace v obou zemích (v průběhu roku došlo k propuštění politických vězňů a mírné liberalizaci). ČR se také věnovala agendě, která zahrnovala dohled nad plněním závazků z mezinárodních smluv o lidských právech (Bílková 2011: 324–330).

V roce 2011 byla přijata zatím poslední koncepce zahraniční politiky České republiky. Dokument byl sepsán na roky 2011–2017. Další významnou událostí pro zahraniční politiku v oblasti lidských práv bylo znovuzvolení ČR do Rady OSN pro lidská práva (na období 2011–2014) (Bílková 2012: 336). Ve svém působení v Radě OSN pro lidská práva se zabývala prioritně Běloruskem a Barmou (Kuba momentálně nebyla předmětem užšího zájmu Rady). Avšak ani zájem o situaci v Číně a Tibetu v oblasti dodržování lidských práv neustal. ČR se začala zaměřovat i na jiné země např. Ukrajinu či arabský svět (Bílková 2012: 340–343).

Rok 2012 byl pro českou zahraniční politiku v oblasti lidských práv poměrně úspěšný. Republika využila svého členství v Radě OSN pro lidská práva k prosazování v teritoriálních a tematických priorit. Zaměřovala se především na práva „první generace“ – práva občanská a politická (prioritně svoboda projevu, ochrana obhájců lidských práv a svoboda sdružování). Teritoriální zaměření zůstalo u autoritářských či totalitních států. Bělorusko bylo ze strany ČR kritizováno za zmanipulovaný průběh parlamentních voleb, na Kubě došlo k úmrtí několika disidentů, což také nezůstalo bez povšimnutí, Čína byla předmětem kritiky v souvislosti s politikou v Tibetu a v Sin Tiangu. V tomto roce také ČR podstoupila po čtyřech letech tzv. univerzální periodický přezkum stavu lidských práv na svém území (Bílková 2013: 306–314).

Rok 2013 znamenal pro zahraniční politiku ČR v oblasti lidských práv určité změny. Změny byly zaznamenány v důsledku nástupu nového prezidenta Miloše Zemana a jím jmenované vlády vedené Jiřím Rusnokem, který vystřídal stávajícího premiéra P. Nečase. Se změnou prezidenta se změnily i priority a postoj vlády. Vláda ČR se, ve svém novém Programové prohlášení¹⁶, o lidských právech zmiňuje pouze na jediném místě, a to právě v souvislosti se zahraniční politikou (že se bude maximálně snažit o spolupráci v globálních otázkách, ať už se jedná o boj proti klimatickým změnám, nebo prosazování lidských práv). Větší prostor se spíše věnuje hospodářským otázkám, např. ekonomické diplomacii (Bílková 2014: 352).

Posun předznamenal obecnější změnu, která proběhla (v průběhu roku 2013) na české politické scéně ve vztahu k lidskoprávní diplomacii a tato změna přetrvává i nadále. Začal být prosazován nový proud (tzv. pragmatismus). V tomto tématu se již dříve profilovaly tři hlavní přístupy: 1.) aktivistický internacionalismus, který lidská práva nadřazoval všem ostatním hodnotám a považoval je za nejdůležitější. K tomuto přístupu se hlásil např. bývalý prezident Václav Havel. 2.) umírněný internacionalismus, který lidská práva také považuje za významné téma, ale podle něj je třeba vyvažovat je s jinými tématy, např. s ochranou ekonomických zájmů. Tento přístup zastávala většina ministrů zahraničních věcí posledních let. 3.) autonomismus, který v ČR reprezentovala především KSČM. Ten označoval lidská práva za záležitost jednotlivých států, do nichž by jiné země neměly zasahovat. Právě v roce 2013 se vyprofiloval ještě 4.proud) pragmatismus. Ten od lidskoprávních hledisek odhlíží a klade jednostranný důraz především na ekonomické zájmy. Nechce však lidská práva vytlačit do sféry vnitřních záležitostí jednotlivých států, spíše zastává názor, že v případném střetu s lidskými právy, by měly převážit materiální zájmy a hodnoty. Pragmatismus se začal nejvíce prosazovat po nástupu nového prezidenta Miloše Zemana, který svou volební kampaň postavil primárně na aktuálních

---

¹⁶ *Programové prohlášení Vlády ČR.* On-line: www.vlada.cz/assets/media-centrum/tema/Programove-prohlaseni-vlady-20130802.pdf.

ekonomických tématech¹⁷, kde lidská práva žádnou zásadní roli nesehrávala (Bílková 2014: 352, Žantovský 2012: 83–116). Po nástupu M. Zemana do prezidentské funkce začal pragmatický přístup ovlivňovat vnitřní i zahraniční politiku ČR. Ačkoli se mohlo zdát, že v tomto navázal na svého předchůdce, V. Klause, ve skutečnosti mezi nimi existují rozdíly. Zeman význam lidských práv nepopírá, pouze odmítá jejich nadřazování nad jinými zájmy (zejména hospodářskými zájmy), oproti tomu V. Klaus, coby autonomista, měl výhrady k samotné koncepci lidských práv, což se odráželo v jeho kritice humanismu, legislativních „plevelů“ (Listiny základních práv) apod. Diskuze mezi pragmatiky a internacionalisty probíhala v průběhu celého roku 2013 (například při odmítnutí X přijetí OH v Soči). Téma politické podpory lidských práv a demokracie v zahraniční politice bylo v průběhu roku 2013 silně politizováno. Kvůli nově vzniklému proudu se začala politická scéna v oblasti lidských práv polarizovat (Žantovský 2012: 83–116).

V roce 2014 žádné zásadní změny, ve vymezení a naplňování hlavních tematických a teritoriálních priorit ČR, neproběhly. Mezi hlavní priority stále patřila podpora politické opozice (především na Kubě), začalo uvolňování vztahů s Čínou ze strany ČR a do popředí se dostala situace v Sýrii. Nevznikl žádný nový dokument zahraniční politiky a stále se odkazuje na Koncepti zahraniční politiky z roku 2011 a na ostatní platné dokumenty. Ministerstvo zahraničních věcí beze změny stále aktivně podporuje lidskoprávní témata a demokracii. Nevládní sektor přispívá k formování a realizaci české ZP v oblasti lidských práv obdobným způsobem jako dříve (např. zapojováním do programů transformační politiky, vedení kampaní proti porušování lidských práv v různých zemích světa). Ze zahraničních aktérů sehrály významnou roli mezinárodní organizace, jichž je Česká Republika členem, ať jde o organizace s obecným mandátem (OSN, EU...) nebo organizace specializované na ochranu lidských práv a podporu demokracie a právního státu (Rada Evropy). Ne se všemi organizacemi se, ale ČR v této oblasti shoduje (Bílková 2014: 360–361).

---

¹⁷ Na rozdíl od svého hlavního rivala K. Schwarzenberga, který kladl důraz právě na lidskoprávní agendu.

3 Vývoj Čínské lidové republiky

V Číně docházelo k omezování svobod po nastoupení Mao Ce-tunga (1893) do čela státu. Od 50. let vedla Čínu komunistická strana, která chtěla vyvést zemi z kritického období. Postupně se činnost komunistů začala přitvrzovat a začal se také zvětšovat vliv SSSR. Zahraniční politika země se v mezinárodních záležitostech začala omezovat na militantní a izolacionistické přístupy (v reakci na zkušenost s válkou v Koreji) (Liščák 2002: 153–155). Po vyhlášení tzv. „Velkého skoku“ (1958–61) byl kladen důraz na vedení vědců a techniků, kteří byli „nebezpeční“ svými politickými názory. Základem byla přeměna přebytku pracovních sil pomocí radikální reorganizace zemědělské výroby na výrobní sílu. K vytvoření lepšího výsledku byly zřízené „lidové komuny“. Největší opatření Mao Ce-tunga se týkalo Čínské lidové osvobozené armády, aby popularizoval maoistickou ideologii mezi poměrně nevzdělanými vojáky¹⁸ (Liščák 2002: 154–155).

Maoismus byl čínskou verzí marxismu-leninismu a stal se i inspirací pro mnoho rozvojových zemí. Základní formou revoluční aktivity byl ozbrojený boj (který nesl podobu lidové války). Hybnou silou revoluce bylo rolnictvo¹⁹. Komunistická strana Číny měla vedoucí úlohu, ale byla stále pod kontrolou lidových mas (činnost ostatních politických stran byla zakázána). Mao si kolem sebe vytvořil velice silný kult osobnosti²⁰. Jeho vůle byla zákonem a jeho rozmary byly oficiální interpretací státní politiky. Mezi hlavní nástroje represí patřily koncentrační („převýchovné“) tábory, mučení a tresty smrti. Veškerá půda a podniky byly ve vlastnictví státu, masovou komunikaci zajišťoval stát a strana. Byl zahájen boj proti náboženství (hlavně proti buddhismu) a povoleno jen neuctívání žádného boha (Balík – Kubát 2004: 109–112, 158–160).

Koncem roku 1965 se polarizovaly spory o směr politiky, což spustilo i lavinu útoků na kulturní osobnosti a tím se zvedla „velká proletářská kulturní

---

¹⁸ Byla vydána i tzv. „malá rudá knížka“ Maových citátů, kde byly zapsány Maovy myšlenky. Tento prostředek se velice osvědčil, a proto všichni lidé měli nakázáno se od armády učit. V té době vyšlo asi 35 milionů výtisků tohoto díla.

¹⁹ „Zakládat vesnická střediska odporu, obklíčit města venkovem“.

²⁰ „Slunce září jasně, ale mnohem jasněji září Maovy ideje“.

revoluce“. Probíhalo odstraňování vedoucích kádrů, kteří byli trestáni za ideologické prohřešky z minulosti a za údajné chyby v usuzování. V roce 1968 bylo přijato několik opatření k obnovení pořádku a normálního stavu ve společnosti²¹. „Kulturní revoluce“ definitivně skončila vůdcovou smrtí v říjnu roku 1976 a měla ohromné důsledky na čínský systém jako celek (Liščák 2002: 158–159).

3.1 Situace v Číně od 90.let

V 90. letech začala Čína, po několika letech demonstrací a po problémech „jedné Číny“, znovu obnovovat své mezinárodní postavení. Vztahy s Taiwanem se často měnily - někdy se oteplovaly, pak zase přišlo ochlazení. V 90. letech a na přelomu tisíciletí bylo k Číně připojeno několik území (Liščák 2002: 161–162).

V roce 2003 začaly být řešeny problémy zejména v sociální oblasti. Vláda vytvořila koncept s názvem *harmonická společnost*, který sliboval fúzi socialismu a demokracie, vládu práva. Tato administrativa byla vůbec první v historii ČLR, která začala otevřeně podporovat náboženství, a to zejména buddhismus a taoismus. Někteří zahraniční pozorovatelé označují aktivitu čínské vlády za další pokus o namalování falešného obrazu, neboť v zemi neustále probíhají masové represe, cenzura informací a zabíjení jako v předchozích obdobích. Pokračují také restrikce proti určitým náboženským skupinám tzv. „boj proti zlým kultům a podobně je na tom také sporná otázka Tibetu (Liščák 2002: 162).

„Harmonická společnost“ a vláda práva, která je režimem propagována, je vzhledem ke skutečným událostem v Číně chápána rovněž jako pouhý politický manévr na okrášení obrazu země. Dokonce i ekonomický růst je podle znalců vykoupen devastací životního prostředí a pošlapáváním lidských práv.

Skutečná demokracie a vláda práva, ani svoboda projevu, svoboda víry a šíření informací není v Číně fakticky povolována a ani umožněna. Přesto, že je v čínských zákonech ustavena, dochází k nespravedlivému uvěznění novinářů, kteří o situaci v Číně píší (Amnesty International 2013).

---

²¹ Mládež před nastoupením na univerzitu musela několik let manuálně pracovat, mladí lidé byli posíláni na venkov, byla přijata politika podpory soběstačnosti v potravinách – přijato především ve prospěch rolníků, kterých se asi nejvíce „kulturní revoluce“ dotkla.

V současnosti je od roku 2013 v čele státu Si Ťin-pching, který má již od začátku svého úřadování veškerou moc nad celou zemí. Podnikl některá drobná reformní opatření (která se týkala především úředníků). O radikální změně systému to však bohužel nevyovídá, jelikož zásadně odmítá ideje západní demokracie. Komunistický režim také stále čelí neustálému odporu nejen ze strany Tibetanů²², ale nyní se k nesouhlasu s režimem připojují i domácí obyvatelé (zatím pouze anonymně na internetu a sociálních sítích) (ČT 24 2012).

3.2 Vztah České republiky k Číně

Stejně jako u následujících dvou zemí, i vztahy Čechů a Číňanů mají dlouholetou tradici, která se váže již od středověku. Vztahy byly založené především na obchodním styku, či touze po cestování a poznání „Orientu“. Československá politická reprezentace navázala vztahy s vládou v Pekingu ještě před vznikem nezávislého Československa. Čína v tu dobu byla rozdělena na dva soupeřící režimy. Změna pozornosti se přesunula na vojenskou agendu, obchodní vztahy zůstaly zachované i nadále, o politickou situaci se československá vláda nezajímala²³. V 50. letech se vztah obou zemí prohloubil – v té době se obě země potýkaly s hrůzami komunistického režimu (Liščák 2002: 170–176).

Po roce 1949 se však vztah obou komunistických zemí změnil ve vztahu k rozličným okolnostem politického vývoje. I přesto ČSR uznala oficiálně Čínskou lidovou republiku a to dalo vzniknout i čínskému velvyslanectví v Praze a nastala nová éra diplomatických vztahů. Vztahy obou zemí se určovaly pouze na základě spolupráce KSČ a KS Číny a stále více nabíraly na intenzitě – zvaly se na delegace, pořádaly vzájemné výstavy... Rozvíjely se vztahy hospodářské, obchodní, vědeckotechnické i kulturní (Liščák 2002: 176–178).

V 60. a 70. letech se vztahy začaly ochlazovat, až téměř ustaly. Po ideologické roztržce se „socialistickým táborem“ se z Číny stal nepřítel²⁴. Až

---

²² V souvislosti s tímto odporem odmítla Čína vpustit na své území mezinárodního pozorovatele.

²³ Až v roce 1931, kdy bylo Mandžusko napadeno Čínou, se Československá vláda ujala iniciativy na půdě Společnosti národů a agresí důrazně odsoudila.

²⁴ Čína nadto jako jedna z mála komunistických zemí odsoudila vpád sovětských vojsk do Československa v roce 1968.

počátkem 80. let byla Československem odsouzena „kulturní revoluce“ a vztahy se opět začaly normalizovat. Došlo i k obnově politických vztahů. Obě země podepsaly desítky dohod a protokolů, které se týkaly všech možných oblastí – kultury, umění, školství, zdravotnictví, médií, zpravodajství, obnovily se výměnné pobyty studentů a podobně. V roce 1983 došlo na půdě OSN k prvnímu setkání ministrů zahraničních věcí ČSR a ČLR po více než 20 letech a styky se opět prohloubily jako na počátku 50. let (ČT 24 2014).

Československé vztahy byly stále na vzestupu. V kritickém roce 1989 zachovala komunistická vláda ČSR vůči Pekingu vstřícný postoj i po tamním násilném potlačení prodemokratických demonstrací – což československá vláda a parlament tvrdě odsoudily (Fürst 2004: 137).

Po roce 1989 nastal zvrat ve vztazích, kdy v Československu proběhla „sametová revoluce“ a vzájemné vztahy dostaly novou tvář. Přechod k demokratickému zřízení v Československu akceptovala Čína bez větších výhrad. Zájem o ČSFR ze strany Číny však začal postupně klesat, což dokládá i jednostranné omezení kontaktů (Fürst 2004: 137). Začátkem 90. let zvítězily ekonomické zájmy a styky byly obnoveny. V tomto období zaznamenalo Československo i ohromný příliv čínských podnikatelů, kteří se zde začali usazovat (ČT 24 2014).

Když se Česká republika stala 1. 1. 1993 samostatným svrchovaným státem, čínská strana ji okamžitě uznala. Obchodní styky pokračovaly i nadále a ihned spolu obě země navázaly diplomatické styky na úrovni velvyslanců (Liščák 2002: 178). Ze strany ČR nelze určit jednotný přístup k Číně. Vláda ČR, ani obě komory Parlamentu ČR, MZV ČR, Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, či Kancelář prezidenta republiky zatím neměly jednotící koncepci a doposud vedly vlastní agendu. Přístup institucí, byl ale založen na stejném přístupu – na ekonomické spolupráci s Čínou (Fürst 2004: 141).

3.2.1 Vztah ČR a Číny z pohledu prezidenta republiky

Předchozí dobré vztahy obou zemí se zkomplikovaly s nástupem Václava Havla do úřadu prezidenta. V. Havel, který bojoval za ochranu lidských práv, se nikdy na oficiální návštěvu do Číny nevydal (Fürst 2010: 41).

Vzájemné vztahy jsou (a byly) dány i vztahem ČR k Taiwanu. Václav Havel jako prezident ČR pozval na oficiální návštěvu taiwanského předsedu vlády Lien Chana. Proti tomu čínské velvyslanectví ostře protestovalo, ale návštěvy taiwanských představitelů i nadále pokračovaly. V. Havel několikrát podporoval i snahu Taiwanu o znovuzískání členství v OSN. V. Havel opětoval své pozvání a Taiwan několikrát navštívil (Zbořil 2010: 413–414).

V roce 1995 ale Českou republiku navštívil taiwanský předseda vlády a mezi ČR a ČLR opět došlo k ochlazení vztahů, které byly na dobré úrovni. Situace se později zlepšila, když začali představitelé ČR zdůrazňovat podporu myšlenky jedné Číny. Vzájemné návštěvy se tedy opět obnovily (Polreich 2003). Václav Havel spíše podporoval myšlenku přiblížení se Tibetu. Byl první hlavou státu, který pozval dalajlámu na návštěvu do Československa (v roce 1990), který byl pozván, aby se zúčastnil jako delegát mezinárodních konferencí (např. Forum 2000). V roce 2005 převzal z rukou Jeho Svatosti dalajlámy cenu „Světlo pravdy“ za dlouholetou podporu Tibetu a oba se také často vzájemně navštěvovali. Takovéto akce se samozřejmě nelíbily čínské straně (Zbořil 2010: 412).

K utužování vzájemných vztahů mezi Čínou a ČR a s jejich postupným prohlubováním, docházelo stále častěji k oficiálním návštěvám jak hlav států, tak i předsedů vlád a ostatních vysoce postavených politiků. V roce 1994 zavítal do Číny předseda vlády ČR Václav Klaus. O deset let později sem opět zavítal znovu, ale už jako prezident. Václava Klause spíše než dodržování základních lidských práv zajímaly ekonomické výhody, které byly založené na dobrých vztazích s Čínou. Proto se často distancoval od politiky bývalého prezidenta Václava Havla (Fürst 2010: 53). V roce 2005 Čínu navštívil premiér J. Paroubek. (Zbořil 2010: 409).

Od roku 2006 si obě země opětovaly oficiální návštěvy premiérů či hlav států. V lednu 2009 se v Bruselu setkal premiér M. Topolánek s čínským premiérem Wen Ťia-paem, kde projednávali otázku obchodu mezi Čínou a EU a Čínou a ČR²⁵ (Zbořil 2010: 409–410).

---

²⁵Již dříve spolu obě země uzavřely dohodu o hospodářské spolupráci mezi vládami obou zemí: např. zákaz dvojího zdanění, zabránění daňovým únikům...

Bývalý prezident Václav Havel odmítal jakoukoliv spolupráci s režimem, který omezoval a potíral lidská práva. Na rozdíl od jeho názoru byli Václav Klaus i Miloš Zeman zaměřeni spíše na ekonomické výhody, které může přinést České republice spolupráce s Čínou. V. Klaus z velké části obdivoval výrazné ekonomické změny v zemi, ve které byl u moci systém jedné politické strany. Podle něj Čína procházela (od smrti svého bývalého vůdce Mao Ce-tunga) a prochází vývojem, ve kterém probíhají významné kvantitativní změny. Jelikož je tato komunistická země stále na vzestupu a drží ekonomiku a finanční systém řady zemí, je tedy třeba s ní udržet dobré vztahy a založit je především na ekonomické spolupráci. Podle něj je také třeba dialogu, který bude založen na respektu k druhé straně a není dobré pokoušet se zavádět západní hodnoty a způsoby chování do zemí s jinou tradicí (Klaus 2013: 80–85). U V. Klause i M. Zemana se spíše projevil ekonomický duch, než ohled na základní lidská práva a svobody. Oba zdůrazňují, že obhajoba lidských práv nesmí poškozovat ekonomické zájmy ČR (Novinky. cz 2014).

Současný prezident M. Zeman, na podzim roku 2014 navštívil čínskou hlavu státu, aby projednal vylepšení hospodářské situace mezi zeměmi. Současný český prezident změnil směr politiky a nyní se spíše obrací spíše na východ než jeho předchůdci, kteří propagovali západ (a vstup do mezinárodních organizací jako např. do NATO). Při této návštěvě také (ve snaze o zlepšení vzájemných – především ekonomických – vztahů) sdělil, že Česká republika neuznává Tibet ani nezávislost Taiwanu a že se nechce vměšovat do vnitřních záležitostí Číny (ČT 1 2014).

3.2.2 Vztah parlamentních politických stran ČR

Před rokem 1989 začal klesat zájem Číny o Československo a docházelo tak k jednostrannému omezení kontaktů na nejvyšší úrovni (poslední představitel Číny navštívil Prahu v roce 1987). Po roce 1989 probíhaly návštěvy pouze ze strany Československých představitelů, kteří Čínu poměrně často navštěvovali. V roce 1991 přijel do Číny premiér (samozřejmě s doprovodnou delegací) M. Čalfa, který se svou návštěvou snažil o rozvoj obchodních kontaktů, minimálně na stejné úrovni jako před rokem 1989. Následoval jej v roce 1994 premiér V. Klaus

(který přijel i v roce 2004 jako prezident ČR) a v roce 1999 premiér M. Zeman. Za toto období však do ČR (ČSR) nepřijel ani jeden předseda vlády z Číny (uskutečnily se pouze 3 návštěvy ze strany ministra zahraničí Číny) (Fürst 2004: 137–139).

Česká strana také vnesla do vztahů s Čínou nové téma, které zůstalo v minulosti uzavřené – to byl problém lidských práv, Tibetu a útisku etnických a náboženských minorit. Jedna část veřejnosti i politické elity se stavěla (a staví) k Číně dosti kriticky, zatím co druhá se staví proti kritice, která „může ohrožovat národní zájmy ČR v ČLR (Fürst 2010: 41–56). V otázce Tibetu se v roce 2008 angažovala poslanecká Skupina přátel Tibetu ve vedení s K. Jacques (Strana zelených), M. Bendou (ODS). Tato Skupina předložila několik návrhů, v Poslanecké sněmovně, k odsouzení násilné události v Tibetu. Někteří poslanci z ČSSD návrh podpořili, ale KSČM a část ČSSD se proti návrhu stavěli kriticky, jelikož by návrh mohl zhoršit vzájemné vztahy s Čínou. Návrh byl nejprve zamítnut, ale po přeepsání několika pasáží byl schválen (Bílková 2009: 328–329).

Vzájemné kontakty mezi oběma zeměmi (ČR a Čínou) i přes problémy s kontroverzními tématy, jako otázka Tibetu, či lidskoprávní vztahy, nadále pokračují. Výměnných návštěv, které proběhly již dříve, bylo několik desítek. V poslední době (v roce 2012) Senát ČR navštívil Čínský velvyslanec v Praze (J. E. YuQingtai), který se zúčastnil slavnostního založení Skupiny česko-čínského přátelství. Setkání bylo dokladem, že vzájemný vztah obou zemí je založen na úzké spolupráci. Cílem setkání prohlubování vzájemného porozumění a kontaktů mezi oběma státy a posilování ekonomické a obchodní spolupráce s rozšiřováním vzájemných investic (China embassy 2012).

Vztah obou komor parlamentu k Číně, je založen především na ekonomické a obchodní spolupráci, proto i zahraniční cesty poslanců či senátorů, jsou zaměřeny především na tyto dvě oblasti než na kritiku lidských práv v Číně či Tibetu. Ekonomika a obchod jsou hlavními tématy mezi těmito zeměmi, jelikož obchod ČR s Čínou pomáhá především k prosperitě a rozkvětu ekonomické situace ČR. V roce 2012 dosáhla ČR dalšího pokroku v rozvoji spolupráce s ČLR, kdy významným impulsem byla účast předsedy vlády P. Nečase na několika

jednáních s premiérem Číny, při kterých došlo k prohloubení bilaterální spolupráce (MZV ČR 2012b: 10). I ze strany politických stran je rozporuplný pohled na spolupráci s Čínou. Levice (komunistická strana a socialisté) má na spolupráci s Čínou jednotný pohled, kdy odděluje ekonomickou spolupráci od problematiky porušování lidských práv. ODS je rozdělená na dvě části. Jedna část kritizovala (a kritizuje) politiku Václava Havla, která podle experta ODS Jana Zahradila ekonomickou spolupráci mezi zeměmi oslabovala. Druhá polovina věří v souvislost mezi kritikou lidských práv a ekonomickými efekty (Fürst 2010: 132).

Komunistická strana Čech a Moravy se netají svou podporou k Číně jako k socialistické zemi a otevřeně se k ní hlásí jako ke zdroji inspirace. Konzervativní i liberální část KSČM vzhlíží k socialistickému zřízení Číny a podle některých českých komunistů (např. dříve M. Grebeníček) údajně Čína garantuje větší demokratické svobody než tzv. demokratické státy (Fürst 2010: 140).

Strana ČSSD a především její představitel J. Paroubek se, i přes své častější návštěvy Číny, vymezuje proti porušování lidských práv v této zemi. Naopak se ochranu lidských práv snaží podporovat. ČSSD se také snaží skloubit bezpečnostní, politickou, ekonomickou a lidskoprávní rovinu (ČSSD 2013).

3.2.3 Ministerstvo zahraničních věcí ČR

Od konce 80. a počátku 90. let probíhaly intenzivně vzájemné návštěvy obou zemí. Nejčastěji cestovali předsedové vlád, ministři zahraničních věcí a vysoce postavení delegáti (v roce 1999 navštívil Čínu M. Zeman, či J. Kavan). V červnu 1993 navštívil český ministr zahraničí Josef Zieleniec Čínu (to byla na delší dobu poslední návštěva). Poté, ale vzájemné oficiální návštěvy ustaly a pokračovaly až od roku 2005 (Zbořil 2010: 409).

Bohužel ani po obnovení mezinárodní komunikace mezi oběma zeměmi, nepřinesla aktivita ČR ve vysílání vládních a ministerských delegací do Číny, žádné viditelné výsledky. Čínská strana zůstala spíše pasivní v oblasti zahraničních návštěv (Fürst 2010: 50).

K prohloubení vzájemných vztahů připravuje MZV ČR ve spolupráci s kanceláří prezidenta ČR na podzim tohoto roku návštěvu české hlavy státu

v Číně. Spolu s ním Čínu navštíví i několik zástupců Senátu ČR. Hlavním cílem cesty bude projednání další ekonomické a obchodní spolupráce a expanze několika českých firem na čínském trhu. Obě hlavy státu se poprvé neformálně setkaly na zahájení ZOH v Soči. Cesta je především strategickým bodem pro ČR, která kvůli Číně a obchodní spolupráci s ní, dostává nezanedbatelné finanční částky do české ekonomiky (Kreč 2014).

Lidská práva nikdy nebyla hlavním tématem české politiky vůči Číně a aktivity několika představitelů Senátu (či nevládních organizací a jedinců) stály vždy mimo hlavní proud české politiky vůči Číně (Fürst nedatováno).

3.2.4 Vztah ČR v rámci EU a jiných organizací

Česká republika nezměnila názor na Čínu ani jako členský stát EU. Stále je jejím hlavním tématem obchodní politika a ekonomické výhody, které plynou ze vztahu k Číně. ČR se na vládní úrovni i nadále snaží o co nejintenzivnější vztahy ČR (a EU) s ČLR (Fürst 2010: 56–58).

Současně s vládní úrovni se začala uskutečňovat i spolupráce nevládní – probíhaly výstavy (např. výstava EXPO...), kulturní a sportovní akce, kontakty probíhaly i mezi armádami obou zemí (důležitou roli zde hrály především vzájemné návštěvy delegací) a další (Polreich 2003).

V souvislosti s porušováním lidských práv v Číně a v Tibetu bylo založeno několik petic, které se zabývaly právě lidskými právy a jejich dodržováním. Jednou z nich byla i petice známých českých a zahraničních politiků a osobností (V. Havel, M. Bursík, B. Posselt...), ve které osobnosti vyzvaly sportovce před zahájením OH v Pekingu v roce 2008, aby během své účasti podporovali svobodu informací a dodržování lidských práv v Číně. Oficiálně však ČR OH v Pekingu podpořila (Fürst 2010: 63).

Dále každý rok 10. března uskutečňují různé organizace protestní akce proti čínskému komunistickému režimu, toto datum bývá dáváno do souvislosti s výročím potlačení protičínského povstání v Tibetu. Česká republika také každoročně od roku 1996 koordinuje v rámci Občanského sdružení *Lungta* kampaň Vlajka pro Tibet – cílem této akce je poukázat na dlouholeté porušování

lidských práv v Tibetu. Na tuto akci odmítavě zareagoval v roce 2006 velvyslanec Číny v Praze a Poslanecká sněmovna vydala prohlášení, že kampaň schvaluje, jelikož ČR odmítá porušování lidských práv v Číně a Tibetu (Zbořil 2010: 410–411).

3.2.5 Lidskoprávní a ekonomické zájmy

Pro Českou republiku představuje Čínská lidová republika zvláštní případ. Jednak pro své velmocenské postavení v mezinárodních vztazích a také pro obrovský prostor pro ekonomické aktivity v ČR.

K ochlazení politických a ekonomických kontaktů ČSR a ČLR, v polovině 90. let, došlo současně s navázáním bilaterálních vztahů Číny s ostatními středo či východoevropskými zeměmi (Fürst 2010: 41). K největší krizi v oblasti ekonomických vztahů došlo v roce 1995, z důvodu české podpory Taiwanu, na kterou byla Čína ve svých mezinárodních vztazích velice citlivá. Situace se ještě zhoršila po neoficiální návštěvě Taiwanských zástupců v Praze. Tím se velmi závažně narušily obchodní a diplomatické styky obou zemí a prakticky se pozastavily (Fürst 2010: 47).

Teprve v roce 2005 do ČR zavítal předseda vlády Číny, aby vyjednal hospodářské otázky, či čínské investice v ČR. Středem jednání, ale nebylo porušování lidských práv v Číně, či otázka Tibetu (to zůstalo vždy mimo oficiální jednání). Avšak česko-čínské politické a diplomatické vztahy jsou propleteny právě humanitou a poměrem k Tibetu (Zbořil 2010: 409).

Vztahy ČR a Taiwanu stále ovlivňují i vzájemné vztahy ČR a ČLR. Obě země (ČR a Taiwan) spolu udržují především obchodní, kulturní a vědecké styky. Vztahy nejsou ale (s ohledem na Čínu) navázané oficiálně, ale pouze na nevládní úrovni (Zbořil 2010: 414).

Česká republika bez jakýchkoliv výhrad akceptuje konkurenci zboží z Číny, tím se likvidují některá místní výrobní odvětví (kožedělný, obuvnický a textilní průmysl), ČR bohužel současně s obchodní expanzí otevřela svůj trh pro dovoz levnějších náhražek a umožnila pobyt a podnikatelské aktivity čínských občanů v ČR a přispívá tak k nárůstu nezaměstnanosti v zemi (Fürst nedatováno). „Nepoměr mezi obchodní výměnou obou zemí bývá vysvětlován jako důsledek

neuvážené politiky prezidenta Havla a aktivit nevládních organizací“, to však nebylo nikdy prokázáno a připisuje se k tomu několik dalších faktorů: neschopnost českých firem prosadit se, úpadek pověsti ČR v Číně... Problém však není v obchodní diplomacii, existuje *Smíšená česko-čínská komise pro obchod*, či kancelář *CzechTrade* (která je zřízena Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR), které informují o obchodu a kontaktech s Čínou a informace jsou veřejně dostupné. Právě Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR čelilo v této oblasti kritice, že se nepokusilo omezit nekontrolovatelný příliv čínského zboží do ČR (Fürst 2004: 139–140).

O vztahu ochrany lidských práv a ekonomické diplomacie se diskutovalo i v rámci Fóra 2000 v roce 2013. Bývalý ministr zahraničí K. Schwarzenberg vystoupil proti tvrzení, že prosazování lidských práv poškozují české firmy. V souvislosti s tím se na podzim 2013 začaly v médiích objevovat propracované analýzy vztahu lidských práv a ekonomické diplomacie (Bílková 2014: 362).

I přes kritiku v oblasti porušování lidských práv ze strany České republiky, stále mezi zeměmi probíhají blízké vztahy, které jsou i v současnosti založené především na úzké spolupráci v oblasti obchodu a ekonomiky (české firmy se snaží prosadit v Číně a čínské firmy bodují na českých trzích (Fürst 2010: 50). Čína je také příjemcem české rozvojové pomoci, kterou poskytuje převážně Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR a je soustředěna na dovoz a obsluhu českých průmyslových a technologických kapacit (Fürst 2004: 140–142). Obě země se shodly na tom, že nebudou spojovat své rozdílné politické názory se vzájemnými ekonomickými záležitostmi (ani v praxi tomu rozhodnutí nic nebránilo) (Fürst nedatováno).

4 Kuba

Na Kubě docházelo k porušování lidských práv převážně za režimu Fidela Castra, který vládl na Kubě od roku 1959 do roku 2008 (kdy musel odstoupit z funkce nejvyššího představitele Kuby z důvodu dlouhodobých nemocí) (Nálevka 130–132).

4.1 Vývoj země

Počátkem roku 1959 se dostal k moci režim, který byl charakteristický několika rysy: kritizoval americkou politiku, měl rezervovaný postoj k politickému systému založenému na konkurenci politických stran a vzhlížel ke komunistickému režimu. Začalo růst napětí (především v ekonomické oblasti) mezi USA a Kubou. Toho využil SSSR, který nabídl Castrovi úvěr (ten byl využit i na nákup zbraní z Československa) a hospodářskou pomoc v podobě dodávek ropy a odkup cukru (který odmítly USA odebírat a to znamenalo konec ekonomické i politické podpory) (Opatrný 2002: 73–74).

Od 60. let se Kuba začala čím dál tím více blížit modelu SSSR v oblasti ekonomiky, politiky i kultury a života, což přinášelo i podporu u obyvatelstva a utužování vztahů se SSSR (Nálevka 2009: 66–68). Castro přijal doktrínu omezené suverenity, kde zájmy „socialismu“ byly nad zájmy národními (Opatrný 2002: 78). Se změnou postoje a přiblížením se k SSSR byla situace hospodářství kritická. „Nové“ hospodářství bylo přísně přidělové a z života Kubánců vyřadilo peníze (probíhala směna zboží za zboží či služby). Byl vydán „zákon proti lenosti“ tedy o pracovní povinnosti. Castrův režim v této době rezignoval na projekt přestavby národního hospodářství formou diverzifikace (odprostit se od závislosti na cukrové třtině). Kuba i přes své hospodářské problémy pomáhala Vietnamu (po válce). V zemi však byly uzavřeny hranice a lidé ztratili možnost cestování do jiných států. Systém tvrdě postihoval „odchylky“ – homosexuály, hippie, bezdomovce (Nálevka 2009: 89). V 70. letech režim skoncoval s otevřeností kulturní scény a v zemi se objevil disent známý z Evropy²⁶. Režim občas umožňoval i odchod lidí nespokojených s politikou či hospodářskou situací. V 80. letech měli lidé na krátký čas možnost drobného podnikání a prodeje zemědělských přebytků na volném trhu. Reformy však byly později zrušeny (Opatrný 2002: 78–80).

Nelze popřít, že Castrův režim pozvedl úroveň vzdělání, zkvalitnil lékařskou péči, snížil počty nezaměstnaných a vytvořil fungující systém sociálního

---

²⁶ Disent probíhal pouze v malé míře, jelikož si Castrův režim stále uchovával velkou míru autority, z důvodu osobnosti nejvyššího představitele.

zabezpečení, tyto pozitivní změny byly doprovázeny postupným omezováním svobody lidí (nemožnost opustit Kubu, pozemková reforma a znárodnění majetku, tvrdé postihování „odchylek“...) (Nálevka 2009: 88 – 89). V 90. letech byla Kuba těžce zasažena pádem berlínské zdi. Země byla ochromena státním dluhem a snažila se navázat vztahy i se zbytkem komunistického světa, zvláště pak s Čínou (Trento 2006: 107).

4.2 Situace na Kubě dnes

Ani na počátku nového tisíciletí nedošlo na Kubě k žádným proměnám. Spíše než aktivity nepočteného kubánského disentu či ekonomické potíže, ohrožovala režim ztráta iluzí u části společnosti (Opatrný 2002: 84–85).

Proti Kubě zavedla v roce 2003 Evropská unie, po nečekaném zásahu Castrovy vlády vůči opozici, sankce, ale řada členských států požadovala jejich odvolání (zvláště v roce 2004 po propuštění části politických vězňů). Z toho důvodu se EU opět vrátila k pragmatické politice vůči režimu (Nálevka 2009: 124).

V červnu 2007 Česko neprosadilo opětovné zavedení diplomatické izolace kubánské politické elity a neuspělo ani s požadavkem dlouhodobé unijní strategie vůči Kubě. Naopak se v tomto roce setkal Raúl Castro se španělským ministrem zahraničí a oba se shodli na obnovení vzájemných kontaktů. Tento počín Praha ostře kritizovala a opět upozornila na problém politických vězňů. I přes četné protesty České republiky a několika dalších (převážně postkomunistických) států se EU rozhodla v roce 2008 zrušit sankce vůči Kubě (Nálevka 2009: 124).

Po svém onemocnění v roce 2006, předal „dočasně“ Fidel Castro veškeré své pravomoci bratru Raúlovi a v roce 2008 Fidel oficiálně abdikoval ze svých státních i stranických funkcí. Raúl sice nebyl tak charismatický jako jeho bratr, ale byl stejně energický. Tzv. raúlismus byl založen na intenzitní integraci ozbrojených formací s národním hospodářstvím. Raúl se také začal orientovat na těsnou spolupráci Kuby a Čínské lidové republiky (která se stává novým spojencem Havany po ztrátě sovětské opory). Diskuze mezi nimi se týkaly zvýšení samostatnosti podniků, uvolnění regulace mezd, umožnění vlastnictví a prodeje zemědělské půdy. Souběžně s Čínou se angažovala i Moskva, především v oblasti

ekonomické spolupráce (Nálevka 2009: 124–126).

Začátkem roku 2009 byly oznámeny rozsáhlé změny v kubánské vládě, kdy do důležitých funkcí byli jmenováni lidé Raúla Castra namísto Fidelových lidí – to z důvodu Raúlovy snahy posílit vládní administrativu o jedince schopné v politicko-ekonomické sféře. Bohužel problematika lidských práv byla opět utlumena a zároveň vyvstala otázka nástupnictví. Kandidátem se stalo několik osobností s vyšším věkem. Armáda stále tvoří politickou bariéru vůči disentu. Proto je také otázkou budoucí podoba autoritativního režimu²⁷, zda bude pokračovat v dosavadním komunistickém režimu, nebo postoupí k modernitě a propojí autoritativní režim s tržním mechanismem, či přejde k možnosti transformace po vzoru středoevropského typu (Nálevka 2009: 126–128).

4.3 Vztah České republiky ke Kubě

Vztahy Čechů a Kubánců se začaly prohlubovat již od 17. století, kdy se na ostrov dostali první Češi. Hlavním bodem pro navázání a udržení styků byl obchod. Po vzniku Československé republiky patřila Kuba k jednomu z prvních států, které navázaly s novým středoevropským státem diplomatické styky. Mezi zeměmi probíhal zvláštní a specifický přátelský vztah, který se vymykal oficiálním relacím mezi státy socialistického tábora (oba státy si byly vzájemnou oporou v dobách své komunistické éry). Po 90. letech se ale vztah začal měnit, jelikož se Česká republika přenesla přes svou negativní minulost a přešla k demokratickému způsobu vlády. Kuba, ale zůstala v socialistickém zřízení a dále zde pokračovalo omezování lidské svobody a lidských práv. Právě toto ostře kritizovaly a vyhrazovaly se proti tomu instituce České republiky a kritiky režimu zhoršily vzájemné vztahy obou zemí (Opatrný 2002: 87–88).

4.3.1 Z pohledu Ministerstva zahraničních věcí

Česká zahraniční a lidskoprávní politika prošla celou řadou proměn od překonávání a usměrňování jistého idealismu. Právě zkušenost České republiky s komunistickým režimem a následným přechodem k demokracii je jedním z hlavních důvodů současné politiky této země vůči Kubě. V oblasti lidských práv

---

²⁷ Mnozí představitelé se chtějí vrátit k původní ústavě z roku 1940.

a demokratizačních trendů se ČR stává stále silnější na globální úrovni. Problémovou otázkou je, zda usilovat o změny na Kubě formou hlubší spolupráce s režimem či formou izolace a přerušení vztahů (MZV ČR nedatováno).

Již dříve byla bývalá ČSR velice aktivním ekonomickým partnerem Kuby a v průběhu mnohaletých kontaktů mezi zeměmi vzniklo obrovské množství (často i emocionálně bohatých) vazeb na mezilidské úrovni (Pštross 2004: 216).

K prvnímu samostatnému projevu ČR v angažovanosti ve prospěch lidských práv na Kubě, došlo na mezinárodním fóru až koncem 90. let, kdy došlo mezi EU a USA k rozporu ohledně ekonomické izolace Kuby. Do té doby nebyla nucena ČR zaujímat oficiální samostatné stanovisko a česká zahraniční politika spíše sledovala linii demokratických zemí v Evropské unii. V průběhu 90. let však česká diplomacie nestála mimo podporu kubánské demokratické opozice a to se občas nevyhnulo příležitostným konfliktům s kubánskými úřady – to mělo negativní dopad na formální diplomatickou rovinu. Naštěstí vše zůstalo mimo rovinu ekonomických vztahů (Pštross 2004: 215).

Ministerstvo zahraničních věcí se v období působení ministra Jana Kavana (1998-2002) dostalo do rozporu s ideami prezidenta Václava Havla, který se zaměřoval na dodržování lidských práv. Ministr Jan Kavan nevěnoval pozornost kulturní dimenzi české zahraniční politiky, spíše se zaměřil na přiblížení se České republiky k EU a prohloubení mezinárodních vztahů. Zvláštní pozornost věnoval i Balkánu, kdy ČR „jako nadcházející člen organizace NATO a EU, musí přispívat ke stabilizaci a mírovému rozvoji v této oblasti“. Více než problémy v komunistických zemích v Evropě i mimo ní, se zajímal o zapojení ČR do mezinárodních organizací a o zajištění bezpečnosti ČR (Ort 2005: 310–311).

V roce 2000 hovořil ministr zahraničních věcí Jan Kavan na zasedání Komise OSN pro lidská práva o úloze lidských práv v české zahraniční politice. I v tomto projevu se věnoval pouze etnickým problémům v Evropské unii. Tohoto roku na Valném shromáždění OSN však ministr Kavan hovořil o několika hlavních mezinárodních problémech (bezpečnost, spolupráce, solidarita...). Velkou část věnoval i lidským právům a oblastem, kde dochází k jejich porušování a zdůraznil, že právě OSN by se těmito problémy měla prioritně zabývat. Zde také připomenul,

že právě ČR se snaží, aby otázka lidských práv byla co nejlépe zajištěna. Ve svém projevu kritizoval neúčinné ekonomické sankce, zavedené i vůči Kubě, při kterých bylo postiženo především nevinné obyvatelstvo (Ort 2005: 329–335).

Na základě dobrých vztahů obou zemí Kuba až do roku 2001 nezasahovala proti emisarům různých českých humanitárních organizací poskytujících pomoc kubánským disidentům (kubánské úřady zasáhly až po příjezdu I. Pilipa a J. Bubeníka, kteří zastupovali americkou organizaci Freedom House). V lednu 2001 zadržela kubánská bezpečnost dva české občany, bývalého ministra I. Pilipa a M. Bubeníka, kteří se na ostrově snažili monitorovat situaci proticastrovské opozice, ale nevystupovali jako oficiální reprezentanti České republiky. V celé kauze se angažoval P. Pithart, který F. Castrovi adresoval dopis se žádostí o propuštění obou uvězněných spoluobčanů a koncem ledna odletěl do Havany, kde zahájil sérii jednání, která vyvrcholila schůzkou s hlavou státu. Dosáhl sice Pilipova a Bubeníkova osvobození, ale nedokázal rozptýlit Castrovu averzi vůči Praze (ČTK 2009). Celá aféra měla jeden kladný efekt: po dlouhé době došlo k přímému kontaktu oficiálních míst, aniž by se změnil stav vzniklý po rozpadu ČSR, kdy slovenská strana využila starších kontaktů k udržení obchodních vztahů (Opatrný 2002: 88).

V roce 2003 se zvedla nová vlna represí namířená proti kubánské politické opozici. Místopředseda vlády a ministr zahraničí C. Svoboda ostře odsoudil situaci lidských práv na Kubě a vyzval k zastavení represí. To bylo spouštěčem pro vyzvání Kuby ze strany ČR „k respektování mezinárodních závazků a povinností při ochraně lidských práv s důrazem na dodržování pravidel spravedlivého a nestranného soudního řízení“. Česká republika zároveň vyzvala Kubu, aby přistoupila k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech včetně opčního protokolu. C. Svoboda také vyzval ve svém projevu na Valném shromáždění OSN (v roce 2003) k propuštění politických vězňů v různých částech světa (především na Kubě) (Pštross 2004: 224). Také K. Schwarzenberg, jako ministr zahraničních věcí, se věnoval porušování lidských práv v komunistických zemích i mimo Evropu. V roce 2009 došlo u příležitosti zasedání Valného shromáždění OSN, k oboustrannému jednání mezi ministry

zahraničních věcí ČR (za ČR ministr K. Schwarzenberg) a Kuby. Jednání se týkalo postupné nápravy vzájemných vztahů, řešení otázky kubánského dluhu vůči ČR a případného poskytnutí české rozvojové pomoci (Zbořil 2010: 428).

Česká republika udržuje s Kubou i nadále diplomatické styky, zároveň doufá v brzkou změnu společenských poměrů v zemi směrem k demokratickému politickému uspořádání, vládě práva a fungující občanské společnosti. Motivacemi pro postoj ČR je snaha o konstruktivní zahraniční politiku a přesvědčení (které vyplývá z vlastní zkušenosti ČR s komunistickým režimem), že demokratické politické uspořádání či fungující občanská společnost jsou předpokladem pro kvalitní život obyvatelstva každé země (MZV ČR nedatováno).

4.3.2 Vztah prezidenta ČR

Jednou z nejznámějších osobností – známou ve vnitrostátních i mezinárodních kruzích – která se zabývala problematikou porušování lidských práv, byl bývalý prezident, disident a ochránce lidských práv - Václav Havel. Právě lidská práva a globální odpovědnost za jejich dodržování jsou hlavním tématem tohoto představitele. Základem jeho myšlení je odpovědnost každého jedince za dodržování základních lidských práv kdekoli na světě. Aktivně přispěl pomocí svých mezinárodních kontaktů k osvobození řady vězňů, podporoval činnost Amnesty International, nadace Člověk v tísni a další. V oblasti dodržování lidských práv se angažoval především na Kubě a v Bělorusku (Vidlák 2003). Právě podobnost ČR a Kuby, s historickou zkušeností s komunismem a potlačování lidských práv, bylo jedním z hlavních důvodů, proč se Václav Havel zaměřil právě na podporu disentu na tomto ostrovním státě. Propagoval demokratizaci na základě přátelství a spolupráce s kubánským lidem. Ani po skončení ve funkci prezidenta ČR nepřestal vykonávat činnosti spojené s podporou disentu na Kubě. V roce 2006 poslal dopis Raúlu Castrovi, kde vyjádřil své znepokojení nad současnou politickou situací. Dokument podepsalo i mnoho evropských státníků, se kterými právě v oblasti lidských práv spolupracoval (Prunerová 2006). Za svou činnost v oblasti lidských práv získal několik ocenění nejen v Evropě, ale i mimo ni. Podporující činnost, kterou směřoval ke kubánskému disentu, pomohla zlepšovat

vztahy obou zemí i po jeho smrti. Kubánská opoziční společnost stále udržuje kontakt s českými médii a bere českou společnost za vzor, který se dokázal dostat z komunistické minulosti (Knihovna Václava Havla 2012).

Bývalý prezident Václav Havel se k porušování lidských práv vyjadřoval s odporem a nebral v úvahu ani to, jak nám mohou nedemokratické státy pomoci ke zlepšení ekonomické situace. S odstupem času a s výměnou hlavy českého státu, se změnila i politika a postoje k lidským právům a jejich porušování. Prezident Václav Klaus a jeho kancelář se v oblasti lidských práv angažovaly omezeně. Ostatně prezident ani neřadil lidská práva mezi priority české zahraniční politiky (Bílková 2009: 337). Václav Klaus, jako prezident ČR, spíše prosazoval ekonomické než lidskoprávní názory. Stejně tak působil i jako předseda vlády. Snažil se o rozšíření českých trhů do zahraničí a to i na trhy nedemokratických zemí – Kuby, Sýrie. Přes své ekonomické priority podporuje transformaci Kuby od nedemokracie, i když je skeptický k tomu, že je zde možné nastolit demokracii (Klaus V. 2007).

Současný prezident Miloš Zeman je přesvědčen, že „export a zahraniční investice českých firem by v zemích porušujících lidská práva, neměly být omezovány přílišným akcentem na ochranu lidských práv“. Současný prezident se nestaví ani proti „přátelským“ návštěvám kontroverzních státníků. Do ČR měl letos přicestovat uzbecký prezident a M. Zeman s ním chtěl uzavřít několika miliardový kontrakt²⁸. Podle českého prezidenta by ČR pomohl právě obchod i s nedemokratickými zeměmi, které porušují lidská práva, ČR by tak získala větší možnost exportovat a uplatnit se i na jiných trzích (Novinky.cz 2014).

4.3.3 Vztah parlamentních politických stran ČR

Vyhraněný postoj měla ČR ke komunistickému režimu na Kubě již od 90. let. Výraznou podporu však projevoval Václav Havel jako tehdejší prezident. Vláda a parlament se v oficiální linii zahraniční politiky k tomu příliš nevyjadřovaly (Hrabálek – Majerčík – Smekal 2009: 156). Až v roce 1999 schválila vláda premiéra M. Zemana „Bezpečnostní strategii České republiky“,

---

²⁸ Proti této návštěvě se však zvedla vlna kritiky ze strany nevládních organizací a s uzbeckým prezidentem se odmítl setkat i premiér Bohuslav Sobotka.

která zvětšila význam ekonomického rozvoje státu, zajištění rozvoje demokracie a ochrany lidských práv (Ort 2005: 316), s tím se začala rozvíjet debata v oblasti podpory dodržování lidských práv v komunistických režimech i mimo Evropu.

V roce 2003 se tehdejší předseda vlády V. Špidla, setkal v USA s představiteli kubánských exilových organizací a bývalými politickými vězni (Zbořil 2010: 424). Další setkání uskutečnil tehdejší premiér M. Topolánek, který se v roce 2008 setkal s ministrem obchodu USA (C. Gutierrézem). Oba představitelé spolu probírali současnou politickou situaci a oba ocenili reformní kroky, které zahájil R. Castro. Při této návštěvě byla opět zdůrazňována podpora ČR směrem k představitelům kubánské opozice. Zástupce USA poznamenal, že USA spolupracují v této oblasti právě s Českou republikou, jelikož ČR se může stát cenným zdrojem informací o transformaci z totalitního režimu k demokracii, neboť si prošla podobnou zkušeností (Vláda ČR 2008a).

V roce 2005 navštívil Kubu senátor Karel Schwarzenberg, kde se setkal se zástupci demokratické opozice a s rodinami uvězněných politických vězňů. Cílem cesty bylo vyjádřit podporu občanské společnosti a oznámit ostatním členům ICDC informace o situaci v oblasti politiky a lidských práv na Kubě (Sekretariát ICDC 2005). Karel Schwarzenberg nejen jako senátor, ale i jako ministr zahraničních věcí často ostře kritizoval zacházení s vězni v Guantánamu (Klepárník 2009: 203).

Za podpory organizace ICDC vycestovali na Kubu v roce 2006 senátor Jaromír Štětina a poslanci Petr Bratský a Táňa Fischerová. Cílem cesty bylo setkání s významnými osobnostmi kubánské demokratické opozice, rodinami politických vězňů a dalšími skupinami občanské společnosti, které jsou potřebným důkazem solidarity pro navštívené a zároveň jsou nejlepším zdrojem informací pro tyto evropské politiky (Člověk v tísni 2006).

Před rokem 2008 stále chyběla v české zahraniční politice komplexní a ucelená koncepce lidskoprávní zahraniční politiky. Ani v roce 2008 se tato oblast nestala předmětem politické debaty. Zařadit se ji snažil předseda Legislativní rady vlády C. Svoboda (KDU-ČSL), jeho iniciativa se však dostala pouze do výměny názorů s ministrem ZV ČR K. Schwarzenbergem. C. Svoboda (a část KDU-ČSL,

kteřá se snažila podporovat lidská práva a bojovala za propuštění politických vězňů na Kubě²⁹) kritizoval vládu za to, že polevila ze svého postoje k dodržování lidských práv ve světě (K. Schwarzenberg toto nařčení odmítl a spor tak byl ojedinělou událostí české politické scény) (Bílková 2009: 327–328).

Poté se vztah parlamentu ČR k oblasti lidských práv kladně změnil. Mnoho poslanců začalo přímo podporovat demokratickou opozici na Kubě a pořádat různé návštěvy do této země. Společnost Člověk v tísni také koordinuje agendu Česko-kubánského výboru, mezi členy této organizace patřili například i poslanci Svatopluk Karásek, Karel Schwarzenberg, či Ivan Pilip. Hlavním cílem Česko-kubánského výboru je propuštění politických vězňů (ICDC 2005).

I přes odpor vůči kubánskému komunistickému režimu ze strany několika jednotlivců, ale i politických stran, se Komunistická strana Čech a Moravy netají svými sympatiemi k socialistickému zřízení na Kubě (Fürst 2010: 140).

ČSSD a její představitelé vyjadřují podporu na ochranu lidských práv. Současný premiér B. Sobotka (ve funkci od ledna 2014) již několikrát zdůraznil, že právě lidská práva a jejich dodržování jsou hlavní prioritou ČR (i proto se ČR angažuje na mnoha mírových operacích, které pomáhají předcházet konfliktům a vedou ke stabilitě v konfliktních zemích) (ČT 24 2014).

4.3.4 Vztah ČR ke Kubě v rámci organizací

Česká republika je od roku 2004 členskou zemí EU a jako taková je spolutvůrcem zahraniční politiky EU, včetně vztahů s Kubou. Nejen ČR, ale i další země střední a východní Evropy měly zkušenost s komunistickým režimem a následným přechodem k demokracii, proto se i v jejich koncepcích zahraniční politiky objevuje Kuba a země s nedemokratickým režimem, jako problém, který by se měl řešit. Nicméně se postoje členských zemí EU, které před rokem 1990 patřily do sovětského bloku, vůči Kubě dosti liší. Vnitropolitická situace v členských zemích EU určuje postoj každé země ke všem zahraničněpolitickým otázkám, tedy i ke Kubě. Politický dialog mezi Evropskou unií a Kubou stále

---

²⁹ Projekt KDU-ČSL spočíval v tom, že každý den (po dobu jednoho měsíce) na svých webových stránkách vyvěsila strana fotografii jednoho politického vězně se jménem, povoláním, datem a důvodem odsouzení. Strana tak chtěla rozbořit debatu o Kubě u veřejnosti, což se bohužel nepodařilo.

probíhá a ČR se aktivně podílí na jeho přípravě. ČR patří k jedněm z nejhlasitějších kritiků kubánského režimu a k zastáncům tvrdého přístupu k němu (Hrabálek – Majerčík – Smekal 2009: 158). Situaci na Kubě sleduje co nejpozorněji, aby mohla co nejdříve zakročit proti nedemokratickému režimu. Postoj ČR v rámci dialogu přitom plně odráží dlouhodobou politiku ČR vůči Kubě. Česká republika jako jedna z členských zemí EU, představuje tedy jeden hlas v rozhodovacích procesech na půdě EU. Možnost ovlivňovat proces transformace na Kubě, nemá ani EU, natož malá země, jako je Česká republika (MZV ČR nedatováno).

Česká republika se v rámci EU řadí k zemím s principiálním přístupem ke kubánskému režimu, současný režim nepovažuje za demokratický a doufá v jeho změnu demokratickou cestou, která musí vzejít ze samotné kubánské společnosti. Svůj postoj pak ČR promítá do všech rozhodovacích procesů ohledně budoucnosti politiky EU vůči Kubě (MZV ČR nedatováno).

ČR, jako jeden ze členů Komise OSN (v letech 1999, 2000 a 2001), předložila návrh rezoluce vyzývající ke zlepšení situace na Kubě v otázce ochrany lidských práv, odpovědi byly protesty z kubánské strany. Na základě toho oba státy (v roce 2000) zavedly víza pro občany druhého státu (Zbořil 2010: 421).

Česká republika svou pomoc poskytuje i přes nevládní organizaci ČR Člověk v tísni. Člověk v tísni se dlouhodobě podílí na podpoře kubánského disidentského hnutí a nezávislých novinářů, a to jak z vlastních prostředků, tak i ve spolupráci s ostatními mezinárodními organizacemi. V roce 2006 uspořádala společnost Člověk v tísni ve spolupráci s organizací Reportéři bez hranic fotografickou výstavu věnovanou kubánským politickým vězňům a především boji manželek a matek tzv. Dam v bílém³⁰ (Damas de Blanco) za propuštění svých mužů a synů. Často se pořádají na podporu Kuby i konference, např. v květnu 2006 pořádal Sekretariát ICDC (Internacional Committee for Democracy in Cuba) ve spolupráci s Člověkem v tísni konferenci v Pražském domě v Bruselu s názvem „Evropa pro Kubu: Nová politika Evropské unie a jejích členských států vůči

---

³⁰ Od roku 2004 se každoročně konají v Praze protestní demonstrace u příležitosti výročí masivního zatýkání politických odpůrců kubánského režimu (konané 2003).

Kubě“. Hlavním cílem konference bylo poukázat na současnou situaci lidských práv na Kubě a především na důsledky a nedostatky politiky EU a představit doporučení pro evropské politiky (Člověk v tísni 2006).

Jednou z dalších hlavních organizací, ve které se ČR podílí při podpoře lidských práv na Kubě je členství v ICDC. Tato společnost podporuje přeměnu Kuby v demokratickou zemi po vzoru ČR (kdy zde změna nastala bez krvavých převratů či revolucí a nepokojů). Sekretariát organizace inicioval vytvoření neformální sítě nevládních organizací, které pracují s nezávislou občanskou společností na Kubě (Kolář 2008). Organizace pořádá konference mezinárodního významu (např. kampaň SOS Kuba – humanitární pomoc pro rodiny kubánských politických vězňů, či setkání představitelů vládního i nevládního sektoru ve spolupráci se švédskými nadacemi, které podporují lidská práva a demokracii na Kubě - Swedish International Liberal Center, Christian Democratic International Center a Olof Palme International Center) (ICDC 2005).

Kvůli přímé podpoře organizací jako je ICDC či Člověk v tísni se z Kuby dostanou desítky novinových článků v českém, evropském i kubánském tisku a ke zmapování současné situace pomáhá i podrobná databáze situace politických vězňů a represí na Kubě Úspěchem bylo i vytvoření sítě evropských nevládních organizací zabývajících se Kubou. Do té doby nekoordinované aktivity evropských organizací se podařilo zkoordinovat na základě vzájemné spolupráce, nastavení komunikace a sdílení potřebných informací (Člověk v tísni 2006).

4.3.5 Rozpor mezi lidskoprávními a ekonomickými zájmy

Ekonomické vztahy počaly v 17. století a zlepšovaly se především pomocí obchodu se třtinovým cukrem. S tím se začaly postupně stavět cukrovarské podniky i v Praze (to však ohrožovalo české producenty cukru a Kubu brali jako nebezpečného konkurenta). Po vzniku Československé republiky obchod se třtinovým cukrem i nadále pokračoval a v Praze proběhla jednání o zabránění konkurenčního boje (Opatrný 2002: 86).

Obě země se neustále podporovaly i přes problémové politické situace na jedné či druhé straně. Česká (či Československá) republika stále udržovala dobré

obchodní i politické vztahy s Kubou. Za druhé světové války žila například v Havaně skupina československých emigrantů. Změna ale přišla s rokem 1959 – poté co se F. Castro přiklonil k SSSR a komunismu. Z Kuby odešla část kubánské inteligence do emigrace a na její místo nastoupili čeští odborníci. Řada kubánských studentů a dělníků odešla do Československa (Opatrný 2002: 87–88).

V 90. letech, poté co Česká republika přednesla (opakovaně) návrh rezoluce odsuzující porušování lidských práv na Kubě, kubánská úřední místa začala označovat Českou republiku za „pohůnka“ USA (Opatrný 2002: 88) a spolupráce a dobré vzájemné vztahy se začaly zhoršovat. Česká republika prosazovala i různé rezoluce k izolaci Kuby v oblasti obchodu. V červnu 2007 Česko neprosadilo opětovné zavedení diplomatické izolace kubánské politické elity a neuspělo ani s požadavkem dlouhodobé unijní strategie vůči Kubě. Naopak se v tomto roce setkal Raúl Castro se španělským ministrem zahraničí a oba se shodli na obnovení vzájemných kontaktů. Tento počín Praha ostře kritizovala a opět upozornila na problém politických vězňů. I přes četné protesty České republiky a několika dalších (převážně postkomunistických) států se EU rozhodla v roce 2008 zrušit sankce vůči Kubě (Nálevka 2009: 124). Paradoxně i přes kritiku ČR směřovanou ke Kubě spolu obě země stále udržují obchodní kontakty – i když ne v intenzivní míře.

Humanitární pomoc ČR směrem ke Kubě je rozporuplnou oblastí. Po zasažení této ostrovní země ničivými hurikány (v roce 2008) nabídla ČR Kubě pomoc, s jejímž přijetím kubánská vláda dlouhou dobu otálela. Poté přijala a souběžně s tím, souhlasila s navázáním formálního politického dialogu. Zde se ukázalo, že rozhodujícím hlediskem poskytování pomoci ČR, jsou potřeby postižené země a nehraje zde roli, zda jde o demokratickou, či nedemokratickou zemi (Klepárník 2009: 199).

V oblasti ekonomických a lidskoprávních zájmů se snaží Česká republika prosazovat oblast podpory lidských práv. ČR také vytváří mnoho projektů na podporu Kubánského režimu. Několik z nich se týká i kubánské opozice a nezávislé občanské společnosti. Přímou podporu na Kubě organizuje společnost Člověk v tísni spolu se sekretariátem Mezinárodního výboru pro demokracii na

Kubě. Většinou jde o cesty novinářů a dobrovolníků distribuujících humanitární pomoc, ale i o významné osobnosti veřejného života (ze strany českých i evropských představitelů) (Člověk v tísni 2006). Programy na podporu opozice mají za úkol informovat českou, evropskou a světovou veřejnost o situaci v zemi. Podporují svobodné aktivity na Kubě, spolupracují na ovlivňování politiky členských států EU vůči kubánskému režimu, či předávají zkušenosti evropských postkomunistických zemí a pomáhají připravovat Kubu na nenásilnou transformaci ke svobodné společnosti (Člověk v tísni 2006).

V poslední době se na Kubě přeci jen politické i ekonomické změny dějí. Realitou, kterou vnímá i ČR, je mohutné propouštění politických vězňů či zárodky ekonomických reforem. Otázka dalšího vývoje je složitá. Česká republika prosazuje především hlubší strukturální změny, které by zaručily zlepšení současné neuspokojivé situace na poli lidských práv (MZV ČR nedatováno).

5 Bělorusko

Počátkem 90. let zažilo Bělorusko první významný vnitropolitický konflikt, který se rozhořel mezi demokratickou a komunistickou většinou. Tato krize (nebyla jen politická, ale i ekonomická), která se prohloubila těsně před volbami, vytvořila A. Lukašenkovi velice těžké podmínky pro realizaci budoucího běloruského sovětského modelu komunismu (Řezník 2003: 87–89).

5.1 Vývoj Běloruska

A. Lukašenko neskrýval svůj nepřilíživý vztah k běloruské samostatnosti a svébytnosti³¹. Stále chtěl Bělorusko, které by bylo součástí SSSR (Sahanovič – Šybieka 2006: 208). Na základě sblížení s Ruskem byla určena i základní linie jeho vnější politiky. Po krizi počátkem 90. let rychle klesala produkce a rostly ceny³². Tyto okolnosti pomohly ke změně zákonodárných opatření, která v roce 1993 umožnila privatizaci státních podniků. Lukašenko se profiloval i jako odpůrce rozsáhlé privatizace pod názvem „tržní socialismus“, kde vytvářel

---

³¹ Chtěl vytvořit tzv. „slovanskou unii“ – spojení Ruska, Běloruska a Ukrajiny.

³² Zaměstnanci nebyli propouštěni, ale posíláni na „dovolenou“ – tím se zamezilo zvyšování údajů o nezaměstnanosti. Mnoho lidí, tak začalo pracovat na obdělávání vlastních pozemků.

nepříznivé prostředí soukromým ekonomickým aktivitám (Řezník 2003:90–91).

Počátkem Lukašenkova působení ve funkci prezidenta se začaly ukazovat velice zřetelné autoritativní rysy. Snaha posílit vliv hlavy státu byla doprovázena úsilím o centralizaci moci (také podřízení oblastních a okresních orgánů prezidentovi). V roce 1995 proběhly v samostatném Bělorusku první parlamentní volby. Průběh a výsledky voleb však nebyly úplně regulérní – docházelo k potlačování nezávislých médií, padala tvrdá slova na adresu parlamentu a Ústavního soudu, otevřeně byla potlačována opoziční hnutí (to vše budilo negativní ohlasy na Západě) (Řezník 2003: 91–92).

Běloruský parlament nedokázal zastavit formování autoritářského režimu, neboť Lukašenko stihl včas posílit svou moc za pomoci milicí, armády či sdělovacích prostředků, KGB a dalších silových struktur. Strukturám byly posíleny funkce, které začaly být obsazovány komunisty. Mnoho politiků opouštělo zemi a ti, kteří zůstali v Bělorusku, se stali „nepohodlnými“ a byli pod nátlakem uvězněni. Rozhánění demonstrací a šikana médií byly na denním pořádku (Sahanovič – Šybieka 2006: 209). Na základě těchto kroků docházelo k ochlazení vztahů se západními zeměmi. Kromě porušování lidských práv a občanských svobod vyvolávalo nervozitu u západních zemí i rychlé hospodářské a strategické sblížení se s Ruskem (a to v době, kdy Rusko odmítalo rozšíření Severoatlantické aliance) (Ancipienka – Akudovič 2005: 101–102).

Sílilo i napětí mezi prezidentem a parlamentem. Parlament byl poražen a Lukašenko si nechal prodloužit funkční období o dva roky, byl snížen počet poslanců, horní komoru obsazoval sám prezident. Rok 1996 je často označován jako *prezidentská diktatura* (Řezník 2003: 93–95).

I v novém tisíciletí pokračovalo posilování totalitního režimu. Lukašenkova osobnost nabývala pro nomenklaturu kultovního významu a jeho pravomoci byly neomezené³³. V roce 2004 se uskutečnilo referendum, které zrušilo omezení funkčního období. Do parlamentu se kvůli zmanipulovaným volbám nedostal jediný představitel demokratických stran. Administrace

---

³³ Bělorusko bylo jediným evropským státem, který trestal občany odnětím svobody za pomluvu prezidenta.

prezidenta přebírala funkce bývalé komunistické strany (vládla a zabývala se ideologicky-programovou činností)³⁴. Občanská společnost byla pod stálou kontrolou a stávala se ovladatelnou. Docházelo k zatýkání lidí a opoziční strany byly přísně zakazovány. Byla také pozastavena činnost více než 150 organizací. Zesílil proces monopolizace prostředků. V roce 2005 se začala politická společnost bouřit a docházelo k demonstracím. V roce 2006 byly hlavním bodem prezidentské volby. Kandidáti byli vybíráni na nejnepravděpodobnějších místech (na ulici, v lese...). Ve volbách opět zvítězil A. Lukašenko (asi s 83 % hlasů). Proti zfalšovaným výsledkům se demonstrovalo několik následujících dní. Bělorusko se tak stalo poslední diktaturou v Evropě, což vyvolalo znepokojení na Západě v oblasti lidských práv (Sahanovič – Šybieka 2006: 214–219).

5.2 Situace v Bělorusku dnes

V souvislosti s předchozím vývojem pokročila i mezinárodní izolace země, jejíž vazby se omezily pouze na Rusko. Významnou roli začala hrát i Praha, která se stala útočištěm mnoha běloruských emigrantů a sídlem Běloruského centra. Lukašenko však začal obviňovat nejen nejbližší sousedy, ale především Západ z integrace do běloruských věcí a zároveň komplikoval činnost pozorovatelských misí (KBSE) a charitativních organizací. I přes bližší vztahy s Ruskem vyvolávalo v Moskvě nervozitu porušování občanských práv v Bělorusku. Rusko se však začalo přibližovat i Západu a po zvolení nového prezidenta (V. Putina) se sbližování s Běloruskem zřetelně zpomalilo (nově se obnovilo až roku 2002 – 2003). Západ dával najevo svou neochotu dále považovat Lukašenka za legitimního prezidenta a dokonce jej ani v roce 2002 nepřizval na summit NATO (který se konal v Praze)³⁵. Tím byl uzavřen přístup běloruských režimních elit do demokratických zemí (Řezník 2003: 96).

Ve snaze zlepšení svého mezinárodního postavení v roce 2008 Lukašenko propustil všechny vězně, které Evropská unie a Spojené státy americké považovaly za vězně politické. Evropská unie navzdory vládním zákrokům proti opozičním kandidátům v zářijových parlamentních volbách (2008) projevila silný

---

³⁴ Ideologie byla zařazena i do učebních osnov.

³⁵ Lukašenko nedostal ani od českých orgánů vstupní vízum do země.

zájem o zlepšení vzájemných vztahů s Běloruskem a Lukašenkovi bylo po 13 letech zákazu vstupu povoleno navštívit EU. Bělorusko se rovněž zapojilo do programu Východního partnerství EU. Lukašenko však mezitím zahájil novou vlnu zákroků a procesů s opozicí, jejíž aktivisty označil za „nepřátele běloruského národa“. V únoru 2009 režim zatkl nové politické vězně a dále rozháněl násilnými prostředky demonstrace a bránil médiím podávat o těchto událostech zprávy (Civic Belarus 2010). V roce 2010 se konaly další prezidentské volby, ve kterých získali Lukašenkovi protikandidáti jen několik málo procent. Opozice označila volby za zmanipulované, následovaly pokojné demonstrace, které režim tvrdě rozehnal a hlavní představitele (včetně několika prezidentských protikandidátů) uvěznil. Volby byly dle hodnocení OBSE/ODIR v rozporu s mezinárodními standardy, což mělo za následek neuznání legitimacy A. Lukašenka jako prezidenta Běloruské republiky demokratickými státy (Freedom House 2010).

5.3 Vztah České republiky k Bělorusku

I přes nevelkou geografickou vzdálenost, či intenzitu kontaktů v poměru s jinými evropskými zeměmi, byly v minulosti styky mezi českými a běloruskými zeměmi spíše sporadické. K jejich viditelnějšímu rozšiřování nedocházelo kvůli politickému a hospodářskému vývoji ve střední a východní Evropě. Obchodní či politické styky probíhaly mezi oběma zeměmi už od středověku. Největší intenzitu nabraly vztahy v období mezi světovými válkami, kdy se Praha stala prvořadým centrem běloruské politické a kulturní emigrace. Po druhé světové válce se obě země nacházely v rámci téhož politického bloku. K rozšiřování bilaterálních vztahů docházelo mezi zeměmi v rámci RVHP. Po rozpadu východního bloku a zániku SSSR nastaly i obchodní změny (Řezník 2003: 97–99).

Od počátku 90. let se politické vztahy Československa a posléze i České republiky s Běloruskem vyvíjely směrem k bezproblémové spolupráci. Novým jevem se stala pracovní (z části ilegální) migrace mnoha běloruských obyvatel. Na sílení migrace po roce 2000 reagovala Česká republika zrušením bezvízového styku. Recipročně zavedlo vízovou povinnost pro české občany i Bělorusko. Vztahy mezi zeměmi jsou dlouhodobě napjaté, čeští diplomaté byli dokonce před volbami v roce 2006 obviněni z rozvracení pořádku v Bělorusku. Česká média se,

i přes nedostatečnou informovanost a nízký zájem lidí, pravidelně negativně vyjadřovala k poměrům zavedených A. Lukašenkem (Radio Praha 2006).

I v současnosti česká vláda podporuje programy na podporu a pomoc běloruské občanské společnosti, nezávislých médií, studijní pobyty běloruských studentů, kterým autoritativní režim prezidenta A. Lukašenka zabránil studovat³⁶ (Zbořil 2010: 406 – 407).

Česko-běloruské bilaterální vztahy, vzhledem k vnitropolitické situaci v Bělorusku jsou orientovány pouze na vzájemnou obchodní a ekonomickou spolupráci, což odráží i smluvní základna mezi oběma státy. Dá se říci, že vztahy i po ochladnutí jsou korektní.

5.3.1 Z pohledu Ministerstva zahraničních věcí

Nevládní organizace podporují běloruskou opozici již od 90. let, naproti tomu MZV ani v roce 2001 nenaznačovalo nic, co by se týkalo lidskoprávního rozměru bilaterálních vztahů mezi zeměmi (Hrabálek – Majerčík – Smekal 2009: 156). Až od roku 2002 se podílí na posílení demokratických principů politického života v Bělorusku, na podpoře běloruské demokratické opozice, pořádá různá setkání s jejími představiteli a také zaštiťuje organizaci Člověk v tísni. V roce 2000 začalo MZV ČR nabízet stipendia pro běloruské studenty, kteří nemohli z politických důvodů dostudovat v Bělorusku. Praha také přijala několik členů běloruské exilové vlády a několik desítek politických uprchlíků (Plavec 2006).

C. Svoboda, jako ministr zahraničních věcí ČR, se také angažoval v oblasti podpory lidských práv. Při svém projevu na Valném shromáždění OSN v roce 2003 vyzval k propuštění politických vězňů v nedemokratických zemích (Pštross 2004: 224).

V roce 2007 vznikl pod MZV ČR *Odbor lidských práv a transformační politiky*. Součástí tohoto odboru byla i humanitární pomoc a rozvojová spolupráce, či zlepšení oblasti ochrany lidských práv. Součástí odboru byla i ekonomická pomoc v oblasti dotací a humanitární pomoc pro politické vězně a jejich rodiny v nedemokratických komunistických zemích, například v Bělorusku. (Hlaváček

---

³⁶ V roce 2006 vzniká na FF UK v Praze iniciativa Svobodné Bělorusko.

2009: 225–227).

V roce 2008 se pohled MZV ČR na Bělorusko o něco zlepšil, když došlo k propuštění dvou politických vězňů na svobodu. MZV ČR tento krok výrazně ocenilo a považovalo za splnění jednoho z požadavků pro vstup Běloruska do EU (MZV ČR 2008).

V roce 2011 se sešel ministr K. Schwarzenberg s českými nevládními organizacemi, které působí v Bělorusku, kdy s nimi projednával současnou situaci v zemi po prezidentských volbách. Dále se věnoval budoucím vztahům ČR a EU s Běloruskem a byla rozpracována společná spolupráce s dalšími partnery (MZV ČR 2011). K. Schwarzenberg je bytostně spjat s otázkou lidských práv, o která se zasazoval zejména v Evropě. Vyjadřoval podporu politickým vězňům a podnikal zahraniční cesty do zemí, které lidská práva porušovaly. Podporu podle vlivu K. Schwarzenberga vyjadřoval i poslanec Jaromír Štětina. Ten se snažil Bělorusko zařadit do většího vlivu EU a naopak jej vymanit z bližší spolupráce s Ruskem. J. Štětina byl i členem občanských sdružení, která pomáhaly Bělorusku od začátku vlády A. Lukašenka a jeho autoritativní vlády (Štětina 2012). V roce 2012 to bylo 20. let od navázání diplomatických styků s Běloruskem. Při této příležitosti ministr ZV ČR Karel Schwarzenberg diskutoval s ministrem ZV Běloruska o neuspokojivé situaci v oblasti lidských práv v Bělorusku a řešila se i otázka politických vězňů (MZV ČR 2012a).

5.3.2 Vztah prezidenta ČR k Bělorusku

Stále kritičtěji se k Běloruské vládní a prezidentské politice a k porušování lidských práv a občanských svobod začali vyjadřovat i čeští političtí představitelé a úřady.

Česká republika se již od svého vzniku snaží hrát roli aktivního zastávce a podporovatele lidských práv v zahraničí, přičemž tento obraz na mezinárodní scéně výrazně posilovala osobnost bývalého prezidenta Václava Havla, disidenta a bojovníka proti autoritářskému režimu. Koncem roku 2000 přijal tehdejší prezident Václav Havel, který intenzivně podporoval běloruské disidenty, zástupce běloruské demokratické opozice (Plavec 2006). Právě on podporoval

vznik občanské společnosti v Bělorusku, protože ona je „nezbytná pro úspěšné fungování demokracie a hrozbou pro totalitní a nedemokratický režim“. Snažil se také o co největší zviditelnění Lukašenkovy autokratické vlády, což mělo přispět k „otevření očí“ EU a dalších mezinárodních organizací (Havel 2005). Václav Havel ve svém funkčním období několikrát navštívil a přijal představitele demokratické opozice Běloruska.

V roce 2002 při návštěvě předsedy vlády Miloše Zemana v Rusku a Litvě, uskutečnil M. Zeman i neoficiální návštěvu Běloruska (a to v čele mise Výboru pro mír, demokracii a lidská práva Socialistické internacionály³⁷). Běloruský prezident měl o setkání s českým předsedou vlády zájem. M. Zeman měl však podmínku, že se schůzka musí uskutečnit za účasti představitelů opozice, na to A. Lukašenko nepřistoupil a setkání se nekonalo (Zbořil 2010: 406 – 407).

5.3.3 Vztah parlamentních politických stran ČR

Role parlamentu ČR v oblasti lidských práv a spolupráce s demokratickou opozicí, je velice důležitá i ve vztahu k Bělorusku. Od roku 1997 začala těsná spolupráce mezi Českou republikou a opozicí v Bělorusku – v tomto roce vznikla v Bělorusku Charta 97 (po vzoru české Charty 77) a od roku 1998 ve spolupráci s oběma komorami parlamentu začaly nevládní mezinárodní organizace pořádat veřejné akce, vydávaly se články a analýzy k situaci v zemi (Zbořil 2010: 407). Parlament úzce spolupracuje s nevládními a mezinárodními organizacemi na podporu politických vězňů v Bělorusku a snaží se podporovat cestu k demokratizaci této země.

Při návštěvě opozičního demokratického kandidáta A. Milinkieviče v ČR se s ním setkal i tehdejší premiér M. Topolánek, který vyjádřil podporu k činnosti demokratické opozice a podporuje změnu podstaty režimu k demokratizaci a zavedení vlády zákona. Zároveň prohlásil, že poslední volby v Bělorusku pokládá za nedemokratické. V roce 2009 při další návštěvě opozičního vůdce Milinkieviče v ČR se s ním setkal ministr zahraničních věcí (Vláda ČR 2008b).

Na jaře roku 2002 se uskutečnila neoficiální návštěva českého premiéra

---

³⁷ Zmapování dodržování lidských práv v zemi, setkání s opozičními představiteli.

Miloše Zemana pod záštitou mise Výboru pro mír, demokracii a lidská práva Socialistické internacionály. A. Lukašenko měl zájem o oficiální setkání s českým premiérem, ale ten trval na tom, že se schůzka musí uskutečnit za účasti představitelů běloruské opozice (Zbořil 2010: 406). To však prezident Běloruska odmítl a vzájemné vztahy se tak dostaly do vyslovené diplomatické roztržky. Na základě toho potom česká strana odmítla udělit Lukašenkovi vstupní vízum a umožnit mu tak nevíтанou účast na summitu Severoatlantické aliance v Praze, jehož se účastnili zástupci českého i mnoha jiných států. Tento krok byl zdůvodněn charakterem Lukašenkovy vlády a běloruská strana na něj reagovala ostrými komentáři na Českou republiku a Západ a v roce 2005 také stáhla svého velvyslance z Prahy a vykážala českého velvyslance v Bělorusku (Havel 2014: 230–231, Řezník 2003: 99).

V roce 2004 proběhla v Praze pod záštitou Senátu ČR mezinárodní konference „Bělorusko – náš nový soused“ a v roce 2005 (před volbami v Bělorusku) přijali předsedové obou komor parlamentu (L. Zaorálek a P. Sobotka) a ministr zahraničních věcí C. Svoboda společného opozičního kandidáta A. Milinkieviče – výsledky voleb v Bělorusku později označili (spolu s EU a zástupci USA) za zmanipulované a zfalšované a odmítali jejich uznání (Plavec 2006). Spolupráce parlamentu s demokratickou opozicí pokračuje i nadále, kdy se obě komory parlamentu, nebo i jednotlivci angažují v oblasti lidských práv a podpory rodin politických vězňů v Bělorusku.

V roce 2008 se Česká republika zajímala o Bělorusko především v souvislosti s protirežimními demonstracemi a následným soudním procesem s jejich účastníky. EU navrhla zmírnění ekonomických sankcí vůči autoritářskému režimu. Za ČR vyjádřil „opatrné“ stanovisko vicepremiér pro evropské záležitosti A. Vondra, který zrušení sankcí nepodporoval, jelikož Bělorusko nedalo jediný náznak zlepšení situace v zemi. Na druhou stranu v polovině roku 2008, kladně ohodnotil propuštění několika politických vězňů (Bílková 2009: 335).

5.3.4 Vztah ČR k Bělorusku v rámci organizací

I v případě Běloruska hraje důležitou roli na poli lidskoprávních aktivit,

nevládní sektor. Ke zproblematizování vztahů na mezivládní úrovni, ale zároveň k rozvoji vzájemných vztahů na úrovni nevládní, došlo s nástupem A. Lukašenka do čela Běloruska a během jeho autokratické prezidentské vlády. Praha se opět stala jedním z nejvýznamnějších míst běloruské politické emigrace – v roce 1998 v Praze vzniklo Běloruské centrum v rámci společnosti Člověk v tísni, což byl jeden z nejvýznamnějších kritiků Lukašenkovy vlády. Cílem Běloruského centra bylo podporovat rozvoj nezávislých demokratických iniciativ a médií v Bělorusku. Snahou je i poskytovat objektivní informace o dění v zemi a monitorovat porušování lidských práv tamním režimem. Organizace iniciuje řadu seminářů, stáží a zprostředkovává setkání představitelů demokracie obou zemí. (Plavec 2006).

Organizace Člověk v tísni podporuje lidská práva v Bělorusku od roku 1997. Podporuje občanské skupiny, které jsou utlačované tamním režimem, rodiny politických vězňů a poskytuje informace o situaci v Bělorusku pomocí dokumentárních filmů... (Člověk v tísni nedatováno).

Česká republika se snažila podporovat Bělorusko i za dob svého předsednictví v EU a komunikovala s demokratickou opozicí, která se obávala především o samostatnost státu (Vláda ČR 2008c). EU v roce 2006 původně zavedla v Bělorusku sankce proti udělování víz běloruským občanům, ale na nátlak ČR a ostatních Evropských zemí s komunistickou minulostí je v roce 2011 zrušila (Zbořil 2010: 407).

Česká republika je také členem organizace Občanské Bělorusko, která byla založena v roce 2004 a má podporovat demokratickou iniciativu a rozvoj občanské společnosti v Bělorusku. Zakladateli byli například Václav Havel, Jan Ruml, Marek Svoboda, Jaromír Štětina a další. Sdružení podporuje nevládní organizace, které v Bělorusku působí ilegálně, a rozvíjí vzájemnou spolupráci s českými partnery. Organizace usiluje o přenesení české zkušenosti se společenskou a politickou transformací do Běloruska (Občanské Bělorusko nedatováno). Tato organizace stále pořádá různé konference a sešlosti, které se týkají porušování lidských práv v Bělorusku. Sdružení v roce 2006 protestovalo proti falšování prezidentských voleb v Bělorusku (Zbořil 2010). V roce 2011 uspořádala tiskovou

konferenci, která se týkala politických soudních procesů, kde bylo neprávem a manipulací odsouzeno několik desítek účastníků povolebních demonstrací. Organizace Občanské Bělorusko bohužel nedocílila jejich propuštění, ale alespoň toho, že jim bude poskytována zdravotní a právní pomoc (Občanské Bělorusko 2011).

Další nevládní organizací, která se snaží o demokratickou změnu v Bělorusku, je Asociace pro mezinárodní otázky, či Svobodné Bělorusko. Tato iniciativa podporuje především transformaci Běloruska k demokratizaci a snaží se zabránit připojení země k Rusku (Svobodné Bělorusko nedatováno).

5.3.5 Rozpor mezi lidskoprávními a ekonomickými zájmy

V oblasti obchodu spolupracovaly obě země nejintenzivněji v 60. a 70. letech. Poté došlo k ochlazení mezi zeměmi a nastalo období vzájemně korektních vztahů (Plavec 2006). Po uznání nově vzniklé samostatné České republiky Běloruskem, byly navázány oficiální diplomatické styky. Vzájemné bilaterální vztahy jsou, s ohledem na vnitropolitickou situaci v Bělorusku, orientovány pouze na obchodní a ekonomickou spolupráci (Zbořil 2010: 408).

Organizace, které podporují demokratickou opozici v Bělorusku a odmítají porušování lidských práv, vydaly rozhodnutí, že mistrovství světa v hokeji v roce 2014, které se mělo konat právě v Bělorusku, bude přesunuto, pokud země nesplní několik bodů, mezi které patří například propuštění všech politických disidentů, jejich rehabilitace a postupné zrušení trestu smrti. Tím vyjádřily podporu neziskové organizace mnoha Evropských zemí a především i česká společnost prostřednictvím Občanského Běloruska a Člověka v tísní (Štětina 2012).

Česká vláda podporuje programy na pomoc běloruské občanské společnosti, nezávislých médií, studijní pobyty běloruských studentů, kteří ve své zemi nemohou studovat (Zbořil 2010: 406). Česká republika zastává ve své zahraniční politice vůči represivním režimům nesmlouvavé postoje, s diktaturami nespolupracuje a podporuje opoziční hnutí. Z důvodu vyhraněného postoje ČR k porušování lidských práv v Bělorusku, spolu obě země neudržují obchodní kontakty (ZÚ ČR v Bělorusku 2013).

6 Závěr

Pro Českou republiku patřila (a patří) témata jako prosazování základních lidských práv a svobod či demokracie, mezi hlavní priority české zahraniční politiky. V těchto oblastech byla aktivní nejen v minulých letech, kdy i dříve plnila závazky z mezinárodních smluv, angažovala se v institucích na ochranu lidských práv, či řídila projekty transformační spolupráce. Po vstupu do Evropské unie a v rámci přípravy na předsednictví EU, byla jednou z prvních zemí, která jako první podstoupila univerzální přezkum stavu lidských práv na svém území (tento přezkum prováděla Rada OSN pro lidská práva) (Bílková 2009: 327).

Česká republika se v oblasti podpory lidských práv chová jako zodpovědný a aktivní člen a to nejen na úrovni vnitrostátní, ale i na úrovni mezinárodního společenství. Na mezinárodní scéně vystupuje ČR jako politicky, hospodářsky a sociálně stabilní stát, který sleduje nejen vlastní zájmy, ale přebírá zodpovědnost i za vývoj v Evropě i v celém mezinárodním prostředí (MZV ČR 2012b). Českou republiku k účasti na mezinárodním systému ochrany lidských práv formálně zavazuje podpis mezinárodních smluv (především smlouvy pocházející z Rady Evropy a OSN) o lidských právech a členství v mezinárodních a regionálních organizacích. ČR také často bývá mezi prvními zeměmi, které mezinárodní smlouvy o lidských právech podepisují a také je relativně rychle ratifikuje.

Česká republika sama zřídila *Program transformační spolupráce*, ve kterém aktivně podporuje projekty nestátních neziskových organizací na rozvoj demokracie, ochranu a podporu lidských práv. Mezi hlavní programové zdroje české zahraniční politiky v oblasti lidských práv patří i *Koncepce zahraniční politiky České republiky*, *Koncepce transformační politiky*, *Tematické priority zahraniční politiky České republiky v oblasti lidských práv*, kromě psaných zvyklostí se využívaly a využívají i zvyklosti nepsané, které určují například prioritní země, na které se ČR orientuje s ohledem na podporu lidských práv a popřípadě, kde poskytuje rozvojovou a humanitární pomoc (Bílková 2009: 327).

Česká republika patřila k těm státům, které po revolucích chtěly demonstrovat svou odluku od předchozího režimu, proto se snaží v oblasti základních lidských práv a svobod podporovat především země (evropské i

mimoevropské), které měly – stejně jako ona – zkušenosti s komunistickým režimem a potlačováním lidských práv. Právě vztahy České republiky s těmito třemi uvedenými zeměmi (s Kubou, Běloruskem a Čínou) byly založené na stejných základech. Všechny země měly (jako Česká republika ve 20. století) podobnou zkušenost s komunistickým režimem, ovládaným jedním autoritářským vůdcem a v zemích probíhalo (či stále probíhá) tvrdé porušování základních lidských práv. Vztahy mezi ČR a těmito třemi zeměmi se prohlubovaly již od počátku (od středověku) a pokračovaly i přes těžké období nedemokracie. Česká republika se i nadále snaží s těmito zeměmi udržovat co možná nejlepší vztahy, i když má silné výhrady proti jejich nedemokratickým režimům v souvislosti s porušováním lidských práv. V této oblasti se také v těchto zemích snaží co nejvíce pomáhat a podporovat demokratickou opozici, politické vězně a jejich rodiny, nezávislá média a zajištění volného přístupu k informacím a pomáhá při posilování právního státu.

Názor na omezování a porušování základních lidských práv a svobod se v České republice několikrát změnil. Změna proběhla nejen v souvislosti s výměnou hlavy českého státu – od prezidenta Václava Havla, který prioritně podporoval lidská práva ve světě a v Evropě, po ekonomicky smýšlejícího prezidenta Václava Klause a po současného prezidenta Miloše Zemana, který také spíše podporuje ekonomickou spolupráci, než ochranu lidských práv v nedemokratických zemích. Ani Vláda ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, či jednotlivé významné osobnosti české politické scény nebyly vždy zajedno v problematice lidských práv – někteří nadřazovali ekonomické priority nad lidskoprávními a někteří naopak. Příkladem mohou být i levicové vlády, které se mnohem více zabývaly problematikou lidských práv než vlády pravicové, to dokládá i fakt, že během úřadování levicových vlád docházelo k mnohem vyšší aktivitě a podpoře v přijímání mezinárodních lidskoprávních závazků, než za úřadování vlád pravicových (nutno dodat, že v tomto ohledu pomohl levicové vládě i faktor vstupu České republiky do Evropské unie, kdy se v roce 2004 ČR zavazovala v mezinárodních smlouvách mnohem více než v předchozích obdobích).

Česká republika se, i přes drobné či větší neshody na politické či veřejné scéně, snaží aktivně podporovat základní lidská práva a svobody nejen v Evropě, ale i ve světě. Stejně jako ostatní demokratické země se ČR řídí moderním pojetím lidských práv, které je založeno na propojenosti politických, občanských, kulturních, sociálních a ekonomických právech (Pštross 2004: 211).

7 Seznam použitých zdrojů

Amnesty International (2013). *Čína: novinář na svobodě!* (<http://www.amnesty.cz/v188/cinanovinarnasvobode>, 29. 3. 2015).

Ancipienka, A. – Akudovič, V. eds. (2005). *Neznámé Bělorusko* (Praha: nakl. Dokořán), s. 101–102.

Balík, S. – Kubát, M. (2004). *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů* (Praha: nakl. Dokořán), s. 109–112, 157–160.

Bílková, V. (2008). Lidskoprávní rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan M. a kol., *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i.), str. 348–365.

Bílková, V. (2009). Lidskoprávní rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan M. a kol., *Česká zahraniční politika v roce 2008. Analýza ÚMV* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i.), str. 327–343.

Bílková, V. (2010). Lidskoprávní rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan M. a kol., *Česká zahraniční politika v roce 2009. Analýza ÚMV* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i.), str. 317–328.

Bílková, V. (2011). Lidskoprávní rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan M. a kol., *Česká zahraniční politika v roce 2010. Analýza ÚMV* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i.), str. 324–336.

Bílková, V. (2012). Lidskoprávní rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan M. – Ditrych O. (eds.), *Česká zahraniční politika v roce 2011. Analýza ÚMV* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i.), str. 336–350.

Bílková, V. (2013). Lidskoprávní rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan M. – Ditrych O. (eds.), *Česká zahraniční politika v roce 2012. Analýza ÚMV* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i.), str. 306–320.

Bílková, V. (2014). Lidskoprávní rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan M. a kol., *Česká zahraniční politika v roce 2013. Analýza ÚMV* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i.), str. 350–366.

Civic Belarus (2010). *Freedom House*. 9. 3. 2010 (<http://www.civibelarus.org/index.php/cs/obelorusku/103-freedomhouse>, 19. 3. 2014.)

Člověk v tísní (2006). Podpora demokratické opozice na Kubě. *MZV ČR*. 20. 4. 2007

(http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/prioritni_zeme_a_projekty_transformacni/kuba/podpora_democraticke_opozice_na_kube.html, 1. 4. 2014).

Člověk v tísní (nedatováno). *Bělorusko – programy* (<http://www.clovekvtsni.cz/cs/lidska-prava/zeme/belorusko/programy>, 2. 4. 2014).

ČSSD (2013). *Role lidských práv v české zahraniční politice*. 4. 10. 2013 (<http://www.cssd.cz/aktualne/blogy/role-lidskych-prav-v-ceske-zahranicni-politice/>, 14. 4. 2014).

ČT 1 (2014). *Zahájení ZOH Soči 2014*. 7. 2. 2014 (<http://www.ceskatelevize.cz/sport/olympijske-hry-2014/>, 7. 2. 2014).

ČT 24 (2012). *Si Ťin-pching se ujímá vedení Číny* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/203629-si-tin-pching-se-ujima-vedeni-ciny/>, 31. 3. 2015).

ČT 24 (2014). *Pan Ki-mun požádal o vyslání českých vojáků do Středoafričké republiky*. 4. 4. 2014 (<http://www.ceskatelevize.cz:8001/ct24/domaci/268597-pan-ki-mun-pozadal-o-vyslani-ceskych-vojaku-do-stredoafricke-republiky/>, 14. 4. 2014).

ČTK (2009). *Svoboda kritizoval přístup EU ke Kubě*. 3.7.2009 (<https://www.euroskop.cz/8952/12785/clanek/svoboda-kritizoval-pristup-eu-ke-kube/>, 5.4.2014).

Freedom House (2010). *Belarus*. 2010 (<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2010/belarus?page=22&year=2010>

0&country=7780#.VSemq9ysVF5, 10. 4. 2015).

Friedrich, C. J. – Brzeziński, Z. K. (1967). *Totalitarian Dictatorship and Authocracy* (New York: Frederick A. Praeger Publishers).

Fürst, R. (2004). Česko-čínské vztahy od konce 80. let do současnosti. In: Pick, O. – Handl, V. eds. a kol. *Zahraniční politika České republiky 1993-2004: Úspěchy, problémy a perspektivy* (Praha: Ústav Mezinárodních vztahů), s. 137–142.

Fürst, R. (2010). *Česko-čínské vztahy po roce 1989* (Praha: nakl. Karolinum), s. 41–140.

Fürst, R. (nedatováno). Česko-čínské vztahy: od bezradnosti k aktivní politice ČR. *Ústav mezinárodních vztahů Praha*. Nedatováno (<http://www.dokumenty-iir.cz/PolicyPapers/ppfurst.pdf>, 3. 4. 2014), s. 2–7.

Havel, V. (2005). Předmluva. In: Ancipienka, A. – Akudovič, V. eds. *Neznámé Bělorusko s předmluvou Václava Havla* (Praha: nakl. Dokořán), s. 7–8.

Havel, V. (2014). *Evropa jako úkol: výběr z projevů 1990-2009* (Praha: Knihovna Václava Havla).

Hellová, D. (2010). Nedemokratické režimy. In: Dočekalová, P. – Švec, K. a kol., *Úvod do politologie* (Praha: nakl. Grada), s. 141–158.

Heywood, A. (2008). *Politologie* (Plzeň: nakladatelství Aleš Čeněk).

Hlaváček, P. (2009). Podpora demokracie a česká zahraniční politika. In: Kořan, M. a kol., *Česká zahraniční politika v zrcadle sociálně-vědního výzkumu* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů), s. 224–239.

Hrabálek, M. – Majerčík, L. – Smekal, H. (2009). Česká republika a lidská práva ve vnějších vztazích EU. In: Kořan, M. a kol., *Česká zahraniční politika v zrcadle sociálně-vědního výzkumu* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů), s. 149–163.

China embassy (2012). *J. E. YuQingtai se zúčastnil slavnostního založení Skupiny česko-čínského přátelství při Senátu Parlamentu ČR*. 9. 2. 2012 (<http://www.chinaembassy.cz/cze/jkgk/t903505.htm>, 3. 4. 2014).

ICDC (2005). *The Cuba Project* (<http://icdcprague.org/index.php?id=40>, 2. 4. 2014).

Klaus, V (2013). *My, Evropa a svět* (Praha: nakl. Fragment), s. 80–85.

Klaus, V. (2007). *Rozhovor prezidenta republiky pro Rádio Svobodná Evropa*. 2. 8. 2007 (<http://www.klaus.cz/clanky/155>, 2. 4. 2014).

Klepárník, V. (2009). Dekonstrukce české politiky lidských práv. In: Kořan, M. a kol., *Česká zahraniční politika v zrcadle sociálně-vědního výzkumu* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů), s. 190–209.

Knihovna Václava Havla (2012). *Černé kubánské jaro*. 15. 5. 2012 (<http://www.vaclavhavel-library.org/cs/index/novinky/344/cerne-kubanske-jaro>, 2. 4. 2014).

Kolář, P. (2008). Ready to support a Cuban Velvet Revolution. *ICDC*. 4. 2. 2008 (<http://icdcprague.org/>, 1. 4. 2014).

Kreč, L. (2014). *Hrad se snaží o restart česko-čínských vztahů. Plánuje velkou cestu Zemana do Pekingu*. 21. 1. 2014 (<http://zpravy.ihned.cz/politika/c1-61590980-hrad-planuje-velkou-cestu-zemana-do-ciny>, 3. 4. 2014).

Kubát, M. (2007). Politický režim a nedemokratický systém. In: Cabada, L. – Kubát, M. a kol., *Úvod do studia politické vědy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 198, 331–345.

Linz, J. J. (2000). *Totalitarian and Authoritarian regimes. With a Major New Introduction* (London: Lynne Rinner Publishers).

Liščák, V. (2002). *Stručná historie států: Čína* (Praha: nakl. Libri), s. 147–182.

Miller, D. – Colemanová, J – Connolly, A. R. (1995). *Blackwellova encyklopedie politického myšlení* (Brno: nakl. Jota).

MZV ČR (2008). *Prohlášení MZV ČR v souvislosti s propuštěním politických vězňů*

v Bělorusku. 21. 8. 2011 (http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/archiv_prohlaseni_a_stanovisek/archiv_2008/x2008_08_21_propu_steni_beloruskych_veznu.html, 2. 4. 2014).

MZV ČR (2011). *Schůzka ministra Schwarzenberga s nevládními organizacemi, působícími v Bělorusku*. 16. 2. 2011 (http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/archiv_zprav/rok_2011/schuzka_ministr_schwarzenberga_s.html, 2. 4. 2014).

MZV ČR (2012a). *Ministr Schwarzenberg telefonoval s běloruským ministrem k 20.*

výročí navázání diplomatických styků. 19. 12. 2012 (http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_k_telefonatu_ministra.html, 2. 4. 2014).

MZV ČR (2012b). *Stručný přehled zahraniční politiky ČR v roce 2012* (<http://www.mzv.cz/file/1034388/SPZPCR2012.pdf>, 13. 4. 2014), s. 10.

MZV ČR (nedatováno). *Vztah ČR a EU ke Kubě* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocní_zpravy_a_dokumenty/poskytnute_informace/vztah_cra_eu_ke_kube.html, 1. 4. 2014).

Nálevka, V. (2009). *Fidel Castro – Caudillo 20. století* (Praha: nakl. Neuvedeno), 15–89.

Novinky. cz (2014). *Zeman: Lidská práva ano, ale nesmí kazit byznys*. 6. 3. 2014 (<http://www.novinky.cz/domaci/329579-zeman-lidska-prava-ano-ale-nesmi-kazit-byznys.html>, 1. 4. 2014).

Občanské Bělorusko (2011). *Politické soudní procesy v Bělorusku*. 9. 8. 2011 (<http://civicbelarus.eu/index.php/cs/podpora/176-politicke-soudni-procesy-v-belorusku>, 2. 4. 2014).

Občanské Bělorusko (nedatováno). *O nás* (<http://civicbelarus.eu/index.php/cs/onas>, 2. 4. 2014).

Opatrný, J. (2002). *Stručná historie států: Kuba* (Praha: nakl. Libri), s. 65–80.

Ort, A. (2005). *Česká zahraniční politika* (Plzeň: nakl. Aleš Čeněk), s. 310–335.

Ort, A. (2009). *Česká zahraniční politika* (Plzeň: nakl. Aleš Čeněk), s. 280–302.

OSN (nedatováno). *Všeobecná deklaráce lidských práv*. Nedatováno (<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>, 27. 2. 2015).

Plavec, M. (2006). Česko-běloruské vztahy od dob nejstarších po současnost. In: Sahanovič, H. – Šybieka, Z. *Dějiny Běloruska* (Praha: nakl. Lidové noviny), s. 208–242.

Polreich, M. (2003). Lidská práva – pozor na ně! *Britské listy*. 17.12.2003 (<http://blisty.cz/art/16286.html>, 23.3. 2015).

Prunerová, K. (2006). *Václav Havel and other ICDC members send a letter to Raúl Castro*. 26. 9. 2006 (http://icdcprague.org/download/documents/en/Press_release_-_ICDC_letter_to_Raul_Castro.pdf, 2. 4. 2014).

Pštross, T. (2004). Lidská práva a Česká zahraniční politika, Problematika lidských práv v České zahraniční politice. In: Pick, O. – Handl, V. eds. a kol. *Zahranční politika České republiky 1993-2004: Úspěchy, problémy a perspektivy* (Praha: Ústav Mezinárodních vztahů), s. 209–226.

Radio Praha (2006). *Zprávy*. 10. 3. 2006 (<http://www.radio.cz/cz/rubrika/bulletin/zpravy--736>, 10. 4. 2015).

Řezník, M. (2003). *Stručná historie států: Bělorusko* (Praha: nakl. Libri), s. 87–95.

Říchová, B. (2007). Typy komparativních studií – Případové studie (case studies). In: Cabada, L. – Kubát, M. a kol., *Úvod do studia politické vědy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 76–78.

Sahanovič, H. – Šybieka, Z. *Dějiny Běloruska* (Praha: nakl. Lidové noviny), s. 208–242.

Svobodné Bělorusko (nedatováno). *Aktuality* (<http://svobodne-belorusko.wz.cz/Aktuality.htm>, 2. 4. 2014).

Štětina, J. (2012). *Občanská práva a Bělorusko*. 8. 6. 2012 (<http://www.jaromirstetina.cz/aktuality/cerven-2012/obcanska-prava-a-belorusko.html>, 2. 4. 2014).

Trento, A. (2006). *Catro a Kuba od revoluce k dnešku* (Praha: nakl. Levné knihy KMa), s. 21–107.

Veselý, Z. (2006). *Dějiny České zahraniční politiky v datech* (Praha: nakl. Oeconomica), s. 202–214.

Veselý, Z. (2013). *Dějiny české zahraniční politiky* (Praha: nakl. Oeconomica), s. 337–469.

Vidlák, M. (2003). *Václav Havel: Lidská práva*. Nedatováno (<http://www.vaclavhavel.cz/index.php?sec=7&id=4>, 1. 4. 2014).

Vláda ČR (2008a). *Premiér M. Topolánek jednal s ministrem obchodu USA C. Gutierrézem o politické situaci na Kubě a protiraketové obraně*. 3. 6. 2008 (<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/premier-m--topolanek-jednal-s-ministrem-obchodu-usa-c--gutierrezem-o-politicke-situaci-na-kube-a-protiraketove-obrane-35961/>, 1. 4. 2014).

Vláda ČR (2008b). *Topolánek na setkání s A. Milinkevičem: Volby v Bělorusku pokládáme za nedemokratické*. 14. 10. 2008 (<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/topolanek-na-setkani-s-a--milinkevicem-volby-v-belorusku-pokladame-za-nedemocraticke-43582/>, 2. 4. 2014).

Vláda ČR (nedatováno). Koncepce české zahraniční politiky. Nedatováno (<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/!-koncepte-zahranicni-politiky-ceske-republiky-2156/>, 21. 3. 2015).

Zbořil, F. (2010). *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost* (Praha: nakl. Leges), s. 406–416, 418–428.

ZÚ ČR v Bělorusku (2013). Bělorusko: Souhrnná teritoriální informace. *MZV ČR*. Říjen 2013 (http://www.mzv.cz/file/1077574/STI_Belorusko__10_2013_.pdf, 2. 4. 2014).

Žantovský P. (2012). *Miloš Zeman – Zpověď informovaného optimisty. Rozhovor s Petrem Žantovským* (Řitka: nakl. ČAS) s. 83–116.

8 Resume

This bachelor thesis deals with relations between the Czech Republic and regimes that violate human rights, specifically Cuba, Belarus and China. The Czech Republic, like all these three countries, had experience with communistic regime and violation of human rights in the 20th century, therefore, it is sympathetic to countries in similar conditions.

In all these three countries with regimes that violate human rights, which will be examined in this work, common characteristics of a totalitarian regime can be found. The above mentioned countries have one official state ideology, there was one mass political party which was ruled by its leader and which replaced terroristic system of society police control at the same time. This party had monopoly on control of all economic activities in the country.

In the 20th century, the Czech Republic had a negative experience with totalitarian regime, too. Therefore, it tries to support democratic opposition and political prisoners (and their families) in these non-democratic regimes. The Czech Republic moved calmly from non-democracy to democracy by the considerably non-conflict “Velvet” Revolution. And that is the reason why democratic opposition from these non-democratic countries found in the Czech Republic and its representatives (primarily in Vaclav Havel) model for their transformation and transition to democracy.

The opinion on suppressing basic human rights has changed in the Czech Republic several times. Not only did the change occur with the change of the head of the Czech state, but even the Czech Government, the Ministry of External Affairs or individual personalities of the Czech political scene were not always in agreement – some rather put economic priorities above the human rights. Despite several larger or smaller disagreements and disputes which occurred on the Czech political scene in connection with support of the protection of human rights in or outside Europe, the Czech Republic is still trying to endorse human rights, as well as some important Czech personalities (e. g. V. Havel, C. Svoboda), political parties (ČSSD) and organizations (Člověk v tísni).